

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD TŰZÉRSÉG, 1912—1914

I.

A magyar királyi honvédség legfiatalabb fegyverneme az 1913-ban — mondhatni közvetlenül az első világháború előtt — létrehozott tüzérség volt.

Munkámban a felállítás előzményeinek ismertetése után, a viláégés kirobanásáig terjedő röpké két békeév folyamán a honvéd tüzérség életében lezajlott eseményeket (az előkészítő munkálatokat, a szervezés során felmerült nehézségeket, az ember- és lóállományban beállott változásokat, az anyagi ellátottság, valamint a kiképzés terén elért eredményeket, a mennyiségi és minőségi fejlődés ívét) vázolom fel, az 1914 augusztusában történt mozgósításig.

A honvéd tüzérség létrehozásának előzményei

Elengedhetetlenül szükséges, hogy mielőtt rátérnénk mondanivalónk részletes kifejtésére, a tüzérség megszervezésének előzményeit röviden bemutassuk.

Az osztrák katonai körök számára 1866-ban a poroszoktól elszenvedett königräzti vereség után világossá vált, hogy szükség van a birodalom egész haderejét érintő reformra. Az 1867-es kiegyezés eredményeként létrejött az Osztrák—Magyar Monarchia. A Magyarországon megalakuló magyar királyi honvédelmi minisztérium vezetésével Ferenc József a miniszterelnöki funkciót is betöltő gróf Andrássy Gyulát bízta meg.

1867—68-ban a dunai birodalom két felében a hadügy reformját ellentétes módon képzelték el. Az osztrákok a hadsereg egységét minden áron meg kívánták őrizni, a magyar korona országaiban ugyanakkor a meglévő haderő külön osztrák, illetve magyar seregre való felosztása mellett kardoskodtak. Andrássynak nem kis szerepe volt abban, hogy tárgyalások hosszú sora után, kompromisszum eredményeként megszülettek a védőerőről szóló 1868. évi 40., a honvédségről alkotott 41., és az önkéntes népfelkelésre vonatkozó 42. törvény-cikkek. E törvények alapvonásaikban 1912-ig meghatározták a Monarchia hadügyét.

A magyar királyi honvédség csupán gyalogos- és lovascsapatokból alakult meg. Szervezetét tekintve a gyalogság 82 zászlóaljba (ebből 4 horvátországi kiegészítésű volt) a lovasság pedig 32 századba (28 huszár- és 4 horvát dzsidásalakulat) tömörült.

A honvédelmi minisztérium mint a honvédség legfelsőbb központi szerve, illetve a honvéd főparancsnokság — élén 1868 decemberétől 1905-ig József főherceg, altábornagy állt — mint katonai hatóság intézte annak ügyeit. A főparancsnok mellé egy adlátusi állást szerveztek, akinek feladata volt őt minden tekintetben helyettesíteni, hatáskörük is megegyezett.¹

Magyarország területe hat honvédkerületre — a dunáninnenire, dunántúlira, tiszáninnenire, tiszántúlira, erdélyire, és horvát-szlavónra — oszlott, ezek

¹ *Illésfalvi Papp Mihály*: A magyar királyi honvédség fejlődése, 1869—1899. Bp., 1899. 10. o.

1869-ben azután a pesti, kolozsvári, kassai, pozsonyi, budai, zágrábi elnevezéseket kapták. (1871-től 7 kerület állott fenn 1912-ig, amikor ismét hatot szerveztek.)²

A honvédkerületek — melyek kiegészítő kerületek is voltak — élén parancsnokként egy ezredes, vagy tábornok állt. Alája rendelték a kerületben található gyalogos- és lovascsapatokat. A kerületek zászlóalj — járásokra, azok pedig század — járásokra oszlottak. Ez utóbbiak kiegészítő és nyilvántartási ügyeit 1—1 járásörmester intézte, de csak 1871-ig, amikor a beosztást megszüntették. Ezen időpont után a kiegészítéssel kapcsolatos munkákat a zászlóalj nyilvántartó tiszték végezték.

A seregszervezet a honvédségnél, illetve a közös hadseregnél (az 1868-as törvények értelmében a Monarchia szárazföldi erőit képező császári és királyi hadsereg, a honvédség és az osztrák Landwehr, illetve a népfelkelés három vonalat jelentett) is a keretrendszer elvén nyugodott. Békeidőben a gyalogösszszázad törzse és kerete az 1869-ben megalakult zászlóaljok mindegyikénél egy-egy állandósított század és a törzs volt. A négy szakaszból álló század 104 főt (4 tiszt és 100 ember) számlált, a zászlóaljtörzsben 19-en voltak. Az állandósított század végezte az újoncok kiképzését, ellátta a bel- és helyőrségi szolgálatot, gondozta a hadikészleteket, gyakorlatok és mozgósítás alkalmával az egész zászlóalj felállítására volt hivatott. A lovasszázad keretlétszáma 1869-ben 40 főt és 35 lovat tett ki. A keret feladata az újoncok kiképzése, a lovak idomítása és a századnál előforduló egyéb munkák elvégzése volt.

A honvéd lovasság állománya 1869-ben kb. 80 tiszt és 2300 katona, a honvéd gyalogságé kb. 500 tiszt és 68 000 fő volt.³ A honvédséget és az osztrák Landwehrt nem szervezték nagyobb harcászati kötelékekbe, a mozgósítási tervekben azonban dandárokba összevonva szerepeltek. Az 1868-as védtörvény 85 000 főben állapította meg a honvédség hadiállományát, 115 000 főben a Landwehr-ét.

Egy hadiállományú gyalogos század létszáma 250 fő körül volt, mozgósítás esetén 3—4 század alkotott egy zászlóaljat. A lovasszázad hadilétszáma 174 katonát tett ki. Háborús körülmények között a honvédség emberanyagának nagyobb részét a közös hadseregben összpontosítva, kisebb részét tartalékként, helyőrségi, illetve megszálló csapatokként kívánták bevetni.⁴

A törvényben megszabott évi újonckontingens a két honvédség számára 11 000 fő, a közös hadseregé 78 000 ember volt.⁵

A magyar királyi honvédség 1868—69-es szervezetét, létszámviszonyait a császári és királyi hadseregével, valamint néhány európai hatalom haderejével összevetve az alábbi képet kapjuk: a közös hadsereg ezredkebe, zászlóaljakra, századokra szervezett gyalogságra és vadászcsapatokra; ezredkebe és századokra tömörült lovasságra; a tábori tüzérség ezredkekre oszlott. Ezen kívül léteztek még az ún. műszaki alakulatok és vonatcsapatok, határvédő egységek. Az osztrák—magyar sereg békelétszáma 272 000, hadilétszáma 800 000 főre

² Szurmay Sándor: A honvédség fejlődésének története 1868—1898. Bp., 1898. 11. o.

³ Papp Tibor: A magyar honvédség megalakulása a kiegyezés után, 1868—1890. *Hadtörténelmi Közlemények*, (a továbbiakban: HK) 1967/2. sz., 324., 327—328. o.; Szurmay: i. m.: 11., 21., 23—28. o.

⁴ Papp Tibor: i. m. 329—331. o.; Szurmay: i. m.: 25—28. o.

⁵ Zachar József: Az Osztrák—Magyar Monarchia 1868-as véderőtörvényének néhány osztrák vonatkozása. HK 1977/2. sz., 175. o.

rúgott, a lovasság és a gyalogság egymáshoz viszonyított aránya kb. 1:9-hez volt.⁶ (Ez utóbbi arány a honvédségnél 1869-ben 1:28.)

Franciaország szárazföldi hadereje az aktív tábori hadseregbe, illetve annak tartalékára és a nemzeti gárdára tagolódott. A hadsereg magvát az ütőképes, mindhárom fegyvernemet magába foglaló gárda képezte; a sorgyalogság ezredekre, zászlóaljakra, századokra; a lovasság ezredekre és századokra oszlott. A tüzérséget útegekbe szervezték. A hadsereg kötelékébe tartoztak még a műszaki és vonatcsapatok. Az osztályokba tagolódnak nemzeti gárda arra volt hivatott, hogy háború esetén az országon belüli rendfenntartó és egyéb feladatokat átvegye a hadseregtől: A francia seregben kb. 7 gyalogosra jutott 1 lovas katonája. Az egész haderő békelétszáma 414 000, hadilétszáma pedig 1 300 000 fő volt.⁷

Az Északnémet Szövetség ez idő tájt 290 000 fős béke-, illetve 495 000-es hadilétszámú szárazföldi erővel rendelkezett. A gyalogság ezredekbe, zászlóaljakra; a lovasság ezredekbe, századokba, a tüzérség útegekbe szerveződött. E három fegyvernemet még műszaki és vonatcsapatok egészítették ki. A lovasság és gyalogság aránya kb. 1:8-ra tehető.⁸

A honvéd tüzérség létrehozására vonatkozó igények magyar részről igen korán jelentkeztek. Már az 1868-as véderőtörvény-tervezet országgyűlési vitája során a balközép szónokai — Tisza Kálmán és Ghyczy Kálmán — szót emeltek a honvéd tüzér- és műszaki alakulatok felállításáért.⁹ Jellemző volt, hogy az 1868-as megegyezés után több figyelmet szenteltek a hadszervezeti problémáknak, nagyobb volt e tekintetben a kompromisszumkészség. Ez a közös minisztertanácsi üléseken folyó viták során is megmutatkozott. Amikor a birodalmat külső veszély fenyegette — így például az 1885 ősze és 1888 tavasza közötti időszakban állandóan fennállt egy osztrák—magyar — orosz háború lehetősége — akkor katonai kérdésekben példás gyorsasággal jutottak konszenzusra a Monarchia két felének katonai szakértői és politikusai. A fenyegettség érzése adott lökést többek között az ismétlődő rendszerű lőfegyverek bevezetésének, illetve az 1889-es véderőtörvény létrejöttének.¹⁰

A későbbiekben is napirenden tartott kívánság maradt a tüzérség ügye, de csak a századforduló után nőtt meg annak ismételt jelentősége, amikor is az európai államok felgyorsult fegyverkezése miatt szükségessé vált a dunai birodalom haderejének korszerűsítése. Ennek kapcsán a hadvezetés a közös hadsereg tüzérségét óhajtotta fejleszteni, ami létszámnövekedéssel járt együtt. 1903-ban legfelsőbb szinten döntést hoztak az ehhez szükséges pénzfedezet előteremtéséről.¹¹

⁶ Die europäischen Heere. Verlag des Bibliographischen Instituts, Hildburghausen, 1870. 31., 54–56. o.; *Diószegi István*: A véderő problémái a közös minisztertanács előtt 1883–1895. HK 1988/2. sz., 297. o. A Monarchia hadszervezetére vonatkozó összefoglaló munkák még: *Jurnitschek, Alfred*: Die Wehrmacht der Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie im Jahre 1873. Wien, 1873.; *Glückmann, Karl*: Das Heerwesen des Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie. Wien, 1873.

⁷ Die europäischen Heere. I. m. 4–10. o.; *Diószegi*: I. m. 297. o.

⁸ Die europäischen Heere. I. m. 31., 35. o.; *Diószegi*: I. m. 297. o.

⁹ Amikor Tisza Kálmán a parlament 1868. augusztus 6-i ülésén a tüzérség és a műszaki csapatok létrehozásának szükségességét hangsúlyozta, Andrássy a felszólalásra kitérő választ adott. Azt mondotta, külön tüzérség felállítása nincs kizárva, ha azt a király szükségesnek fogja tartani, azonkívül már a honvéd gyalogság és lovasság létrehozása is elég nagy anyagi áldozatot követel az országtól. (Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. IX. k., 466. o.)

¹⁰ *Diószegi*: I. m. 299–327. o.

¹¹ *Felszeghy Ferenc (szerk)*: A magyar tüzér. Bp., 1938. 108. o.; *Papp Tibor*: Die königliche ungarische Landwehr (Honvéd) 1868. bis 1914. In: Die Habsburgermonarchie 1848–1918. V. Die Bewaffnete Macht. Wien, 1987. 657–658. o.

Szell Kálmán magyar miniszterelnök 1903-ban kezdett bele a saját liberális pártja által kidolgozott létszámemelési javaslat megvalósításába. A kormány a hadsereg létszámának emelését — mivel a véderőrendszer reformjával függött össze, s mint ilyen a magyar országgyűlés hatáskörébe tartozott — nemzeti vívmányokhoz akarta kapcsolni. 1904 februárjában Tisza István, az új miniszterelnök, a honvédség tüzérséggel való ellátását kérte az uralkodótól. Hivatkozott arra, hogy ez már régi magyar követelés és korábban mindig azzal utasították el e felvetést, hogy a honvédségnél töltendő kétéves szolgálati idő nem elegendő az e fegyvernemhez beosztottak kiképzésére. Úgy vélte, mivel a hadsereg egészében két évre tervezik csökkenteni a szolgálat idejét, ez az érv nem tartható fenn. Hangsúlyozta: a terv politikailag veszélytelen, nem érinti a birodalom hadrendjének egységét. A király figyelemreméltónak találta Tisza javaslatát és katonai szakértői véleményét kérte az ügygel kapcsolatban. Pitreich közös hadügyminiszter katonailag előnyösnek tartotta a miniszterelnök előterjesztését, mondván: annak megvalósulásával az egész haderő tüzérsége gyarapodna, valamint felszabadulnának azon császári és királyi tüzéralakulatok, amelyeket addig a honvéd hadosztályokhoz kellett beosztani. Körber osztrák miniszterelnök ellenezte a terv végrehajtását, a „két Landwehr” egyidejű fejlesztését javasolta. Az uralkodó elvileg beleegyezett a dologba, hozzátéve, hogy a Monarchia mindkét felében fokozatosan, több év alatt valósulhat meg a terv a tüzérség újjászervezése keretében.¹²

Természetesen a honvédségnél is megindultak az előkészítő munkálatok. A honvédelmi minisztérium 21. osztálya 1905 februárjában tervet dolgozott ki honvéd tüzértisztek képzésére, amely 3 évig tartott volna a Ludovika Akadémia kebelében. A tüzér — akadémiai „C” — osztályokat az évfolyamonkénti 100 főnyi ludovikás hallgatói létszám keretén belül állították volna fel. E tervet szerint már az 1905/06-os tervében beindult volna a képzés, a tüzérakadémikusok létszámát az első három évben 30, utána 15, majd 10 főben szabták meg.¹³ Ezen próbálkozásokkal párhuzamosan az osztrák Landwehr tüzéralakulatait is szervezték. Conrad 1907—08 folyamán több alkalommal kérte uralkodói audienciákon a Landwehr tüzérség felállításának meggyorsítását.¹⁴ Az első két ágyús üteget 1908 októberében állították fel, majd a szervezést továbbra is ütegenként hajtották végre.¹⁵

A felállítás megkezdése egyfajta impulzust adott a honvéd tüzérség létrejötte ügyének is, hiszen a vezérkari főnök 1909 januárjában annak létrehozását is sürgette Ferenc Józsefnél. Elképzelése szerint mindegyik honvéd hadosztály egy ágyús és egy tarackos ezredet kapott volna, így összesen 52 löveg állt volna rendelkezésre. A lovashadosztályok és -dandárok mindegyike részére pedig egy lovas tüzérosztályt tartott kívánatosnak.¹⁶

Egy 1910 októberére keltezett „Vélemény a honvédség újjászervezését tárgyaló tervezethez” címet viselő dokumentum szorgalmazta külön honvéd tüzérségi szertár, tüzér lőiskola felállítását, a Ludovikán tüzérosztály létrehozását.

¹² Somogyi Eva: A hadseregfejlesztés és a birodalmi egység ellentmondásai a századfordulón. HK 1982/4. sz., 639–642. o.; Felszeghy: i. m. 108. o.

¹³ Szinay Béla – Backó László: A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia története. Bp., 1930. 537–539. o.

¹⁴ Feldmarschall Conrad: Aus meiner Dienstzeit 1906–1918. Wien – Berlin, 1921. I. Band, 295., 301. o.

¹⁵ HL Hrp. 1908 eln. 2432.

¹⁶ Conrad: i. m. 305. o.

Szó volt még ebben 8 táborigyűs, 8 tarackos és 1 lovas tüzérsztály, valamint 8 tüzérdandár -parancsnokság megszervezéséről.¹⁷

A honvéd főparancsnokságot is komolyan foglalkoztatta a tüzérség ügye, ezt bizonyítja többek között, hogy 1911 októberében a közös hadsereg kőbányai tüzér laktanyájának átvételét fontolgatták a majdan felálló egyik honvéd táborigyűs ezred elhelyezése céljából.¹⁸

Mint azt az előzőekben is láthattuk, a honvédséget 1868—69-ben két fegyvernem — gyalogság és lovaság — alkotta. Mivel honvéd tüzérség egészen 1913-ig nem létezett, a hadvezetőség e hiányt a jelzett időszakban úgy igyekezett pótolni, hogy békeidőben, illetve mozgósítás, vagy háborús konfliktus esetén is, a császári és királyi hadsereg tüzérségi alakulatait — amelyekhez természetesen magyar illetőségű hadkötelesek is besoroztattak — osztotta be a honvéd egységekhez. A honvédség kebelében 1872-ben felállított szórólöveg-alakulatok — melyek elviekben a tüzérséget pótolták — létezése, valamint három esztendő utáni megszűnése nem változtatott a kialakult helyzeten.¹⁹ Már az 1870. évi őszi fegyvergyakorlatokon sor került együttműködésre a honvéd gyalogság csapatai és a közös hadsereg tüzérségei között.²⁰ Ez a gyakorlat egészen az új honvéd tüzérség felállításáig, sőt azon túlmenően is fennállott.

A honvéd tüzérség felállításának szükségességét vizsgálva az Osztrák—Magyar Monarchia tüzérségének az európai államokéhoz viszonyított technikai, mennyiségi és minőségi elmaradottságából kell kiindulnunk. (Ezt a lemaradást egyébként a világháború kitöréséig sem sikerült behozni.) Franciaországban a XIX. század legvégén született meg a Deport nevéhez fűződő, a cső hosszú hátrasiklásán alapuló 97 mintájú táborigyű. Az osztrák—magyar hadsereg vezetése ezekben az években egy ún. táborigyű-bizottságot állított fel, amelyben tüzérségi szakértők foglaltak helyet. Ez felhatalmazást kapott egy új — a későbbi 99M. 7 cm-es — hegyi gyű; egy — a jövőbeni 99M. 10 cm-es — táborig tarack; valamint egy modern — a leendő 5 mintájú 8 cm-es — táborig gyű létrehozására. Az utóbbi a német 1896 n/A jelzésű Ehrhardt-féle csőhátrasiklásos gyűvel 1900 és 1903 között folytatott lő- és menetkísérletek után jött létre. Az 5M. löveg csak 1908—09-ben, a balkáni krízis alatt jutott el a közös hadsereg csapataihoz. Ugyanakkor a táborig tüzérség szaporítása helyett az ütegek addig 8 gyűját 6-ra csökkentette a hadvezetés.²¹ (Az egyes országokban rendszeresített táborig gyűk technikai adottságait a későbbiekben tárgyalja meg az olvasó.)

Az 1912-es évben Németország 771, egyébként 6 löveget magába foglaló táborig gyűs üteggel rendelkezett; Franciaország 1001 4 löveges üteggel, a Monarchia csupán 237 hatlöveges gyűs üteggel.²²

Különösen indokoltá tette a haderő — és ezen belül a gyenge tüzérség — fejlesztését a Monarchia határaitól délre elterülő államok politikailag és kato-

¹⁷ HL Hfp. 1910 eln. 2730.

¹⁸ HL Hfp. 1911 eln. 2948.

¹⁹ A szórólöveg-alakulatokra vonatkozóan bővebben: *Balla Tibor: A magyar királyi honvédség szórólöveg-alakulatainak története* (HK 1992/2 sz., 65—94. o.) c. cikkét.

²⁰ HL HM 628. Eln. 1870.

²¹ A táborig gyű kérdése az Osztrák—Magyar Monarchiában. Wien, 1903.; *Muther, Alfred: Das Gerät der leichten Artillerie. I. Teil. Feldgeschütze.* Berlin. 1925. 199., 213. o.

²² *Kriegsarchiv, Wien (KA) Das Archiv der Militärkanzlei des Kaisers und Königs (MKSM) 1912 4—4.*

nailag instabil helyzete, az örökös balkáni forrongás. Az 1908—09-es annexió válság, az 1912—13-ban zajlott Balkán-háborúk mindig is egy lehetséges fegyveres összecsapás lehetőségét rejtették magukban a birodalom és szomszédai között. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a honvéd csapatok nem lettek volna tovább — legalábbis nem olyan mértékben — ráutalva a közös hadsereg tüzerútegeire. A honvédség e fegyvernem nélkül nem volt teljesértékű.

A birodalom nyugati felében a haderő fejlesztése — a tüzérség ütőképesebbé tétele, mint már láttuk, korábban megindult. Ebbe a folyamatba illeszkedett bele az 1912-es védtörvény és a honvédségről szóló törvény. (Az ellenzék obstrukciója miatt a véderőjavaslat elfogadását csak 1912-ben sikerült Tisza Istvánnak erélyes fellépésével keresztülvinnie.²³) Az említett két törvénycikk általánossá tette a kétévi tényleges szolgálati időt — ami azért volt fontos, mert a korábbi három év helyett több embert lehetett rövidebb idő alatt kiképezni —, valamint felemelték az újonc- és egyben a békelétszámot, amely már magában foglalta a létrehozandó honvéd tüzeralakulatok rekrutáinak számát is.

(A Monarchia hadseregének békelétszáma 1912-ben 400 000 fő volt, a kiképzettek száma 2 millió; ugyanakkor Németország 800 000 fős hadsereggel és 5 millió kiképzett emberrel rendelkezett; Olaszország 300 000-es szárazföldi haderőt, illetve 1 millió katonaviselt embert mondhatott magáénak.)²⁴ A törvény rendelkezéseivel a honvédség vezetésének régi álma vált valóra, azonban ez az intézkedés, mondhatni, már az „utolsó órában” történt. Lássuk, hogyan is ment vége a gyakorlatban az alakulatok megszervezése.

A honvéd tüzer csapatok felállítása, szervezeti tagolódásuk

A honvédségről szóló 1912. évi 31. törvénycikk 12. §-a értelmében a magyar korona országainak területéről 8 tüzerdandárban szerveződő, 70 ágyús, tarackos és lovas úteget kellett felállítani.

Az 1912-ből származó iratanyagban számos ún. felállítási tervzet és átmeneti rendelkezés maradt fenn mind magyar, mind német nyelven. Ezek legszembeötlőbb jellemzője, hogy a császári és királyi hadsereg aktív közreműködésével számolnak. A rendelkezésre álló dokumentumok részletes információkat tartalmaznak a felállítandó honvéd tüzer csapatok tiszti, legénységi, illetve loállomány-viszonyaira; azok elhelyezésére, kiképzésére, igazgatására, felszerelésére és fegyverzetére vonatkozólag.

Legkorábban — 1912 kora nyarán — „A magyar királyi honvéd tábori tüzérség szervezetének és felállításának tervzete 1912—16-ig” című rendelkezés látott napvilágot, amely a fentebb felsoroltak mellett részletes ún. munkaprogramot ad, pontról-pontra meghatározza az évente megteendő intézkedéseket.²⁵

Alapelvként leszögezték az irat fogalmazói: „Minden felállítási év január havában a felállításra kerülő csapattestek törzsei lesznek a közös hadseregnél

²³ Somogyi: i. m. 642. o.

²⁴ Pávai Vajna Viktor: Hadtörténelem, 1792—1914. Tankönyv a Ludovika Akadémia részére. Bp., 1927. 97. o.

²⁵ HL Hfp. Tüzérségi Felügyelő (Tűf) 1912 tf. 10.

megalakítva; február hónap folyamán felállítja a közös hadsereg a csapattestet magát és pedig akként, hogy az március hó 1-jétől irányításra kész legyen.”²⁶

Ezzel a nappal kerültek volna át az alakulatok a honvédség kötelékébe, ezek teljes béke- és hadiállományát, valamint lovait a közös hadsereg magyar tüzérezredeinek kellett adniuk. 1913 és 1916 között folyamatosan 8 darab, 4 üteggel rendelkező honvéd tábori ágyús ezred és 2 háromüteges lovas tüzérosztály felállítását tervezték oly módon, hogy évente 2—2 ezred és 1914-ben, illetve 1916-ban 1—1 lovasosztály szerveződött volna meg.²⁷

Az 1912 augusztusában kiadott, „A magyar honvédség fejlesztésének terveze” lényegében megismételte a honvéd tüzérség fentebb leírt, 8 év alatt történő kiépítésének elvét. Az első felállítás mikéntjét azonban részleteiben is meghatározta az alábbiak szerint: a megalakítandó ezredek légénységi állományát ugyanazon év október 1-től a közös hadseregbeli ütegeknél létszám felett vezeték, 1913. január 1-jével azután az ezred- és osztálytörzsek, februárban az ütegek alakulnak meg. Március 1-től a k. u. k. tüzér alakulatokkal teljesen egyenértékű ezredek már a honvédséghez tartoznak és új állomáshelyükön mozgósításra készen állnak.²⁸ Az eredeti tervek megváltoztatására — nevezetesen a gyorsított felállításra — a balkáni háborús feszültség kényszerítette a katonai vezetést. Ez tükröződik vissza a Ferenc József által 1912. november 30-án jóváhagyott, „Általános intézkedések a magyar királyi honvéd tüzérség felállítására” elnevezésű dokumentumban. Ebből kiderül, legfelsőbb helyen a következő év január 1-vel 2 ötüteges tábori ágyús ezred, valamint 8 kétüteges önálló ágyús osztály megszervezését határozták el.²⁹

Ezt megelőzően Hazai Samu honvédelmi miniszter, Auffenberg közös hadügyminiszterrel egyetértésben, november hónap folyamán már sürgette az uralkodónál a 26 üteg létrehozását.³⁰ Az „Általános intézkedések”-et tekinthetjük a honvéd tüzérség szervezési alapkokumentumának, tulajdonképpen az ebben lefektetettek alapján ment végbe a felállítás.

1912 folyamán élénk előkészítő munka folyt a bécsi hadügyminisztériumban is, amelynek 10. osztálya kidolgozott egy tervezetet. Ez az irat a honvéd tüzérség béke- és hadi szerveződését részletezte 1912—18 között. A szerzők 1912 őszén 8 osztályba szervezett 16 üteget terveztek létrehozni, amelyek számát 1918 őszéig 68 ágyús és tarackos ütegre kívánták emelni.³¹

A hadügyminiszter a honvéd tüzérség kiképzésével párhuzamosan a császári-királyi Landwehr-nél — amely 1912-ben már 8 kétüteges tüzérosztállyal rendelkezett — is 8 új üteg, a közös hadsereg 42 ágyús ezredének mindegyikénél az 5. üteg felállítását vette tervbe 1913 januárjától.³² Összegezve az elmondottakat megállapíthatjuk: a védtörvény életbelépése után a Monarchia egészében rohamos gyorsasággal próbálták a tüzérséget Európa többi nagyhatalmainak színvonalára felfejleszteni.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ HL HM 9367/Eln. B. 1912.; KA MKSM 1912 12—3

3

²⁹ Rendeleti Közlöny a magyar királyi honvédség számára. 1912 41. sz., 14 835 számú körrendelet; HL Hfp. 1912 ein. 3612

³⁰ KA MKSM 1912 4—2

1—4

³¹ KA Das Archiv des Chefs des Generalstabes (Generalstab) Operationsbüro 57. Fasz.

³² KA MKSM 1912 4—4; KA Das Archiv des Kriegsministeriums (KM) 1912 61—51

4

3

Már az 1912-es tervezetés időszakában megkezdődtek az előkészületek a jövőre nézve. Fontos volt, hogy a tüzérség részére szükséges szolgálati szabályzatok, tankönyvek, segédletek idejében rendelkezésre álljanak, ezért még annak az évnek a nyarán intézkedés történt azok németről magyarra fordítására.

1913 folyamán is 10, a közös hadseregnél használatos tüzérségi szolgálati könyv, szabályzat jelent meg magyar nyelven.³³

Igen hamar — már 1912 októberében — létrejött Budapesten a *honvéd tüzérségi felügyelő* állása, beosztása. Elsőként Kárász Ernő császári és királyi vezérőrnagy töltötte be e tisztséget. (Őt 1917-től váltotta fel Hellebronth Antal tábornok.) A Tüzér Felügyelőség békeállománya eredetileg a következő volt: Kárász tábornok, Bangha Imre melléje beosztott tüzértörzskari százados, 3 fő legénység, valamint 7 ló.³⁴ 1913-ban a két tiszt mellett még 5 fő tartozott az állományhoz.³⁵

A felügyelő gyakorlatilag a honvéd tüzérség előljárója volt, szolgálatilag a honvéd főparancsnoknak (1905—12 között Klobucar Vilmos lovassági tábornok; majd 1913-tól Rohr Ferenc lovassági tábornok), rajta keresztül a honvédelmi miniszternek (báró Hazai Samu) volt alárendelve. Hatáskörébe tartozott a honvédség tüzérsége kiképzetésének, felszerelésének ellenőrzése; szemlejjoggal rendelkezett az egyes csapattestek, lovaglóiiskolák, a honvéd központi fegyvertár, a Ludovika Akadémia tüzér osztálya felett. Az évente tartandó ellenőrző szemléi kiterjedtek a tisztek és a legénység elméleti, illetve gyakorlati kiképzésére; a csapattestek tüzérségi anyagának és lovainak hadihasználhatóságára; a tüzéreszközök és a lóanyag beszerzésére, az állatok beidomítására, szerszámozására. A hiányosságokról, kirívó esetekről jelentést kellett írnia és azt előljáróinak továbbítania. Parancsok, rendelkezések kiadására — kivéve a szemleutasításokat — nem volt jogosult, csak javaslatot tehetett a főparancsnoknak, vagy a honvédelmi miniszternek, akik saját belátásuk szerint intézkedhettek azzal kapcsolatban. Köteles volt részt venni a tüzérségnél zajló minden kísérleten, arról a minisztérium részére jelentést készíteni. A tüzérséget érintő személyes ügyek is (pl. véleményezés) rajta keresztül bonyolódtak.³⁶

Az alakulatok felállítása fokozatosan, az említett „Általános intézkedések”-ben foglaltak szerint, az alábbi módon ment végbe: a császári és királyi hadsereg IV., V., VI., VII., XII., XIII. hadtestjei területén lévő ugyanilyen számú tüzérdandár-parancsnokságok magyar kiegészítésű ezredei (10—21., 34—39. ágyús és a 4—7., 12—13. számot viselő tarackos ezredek) állították fel 1913 januárjában a honvéd tüzéralakulatok törzseit, az útegeket és a csapattestek többi részeit pedig februárban. Általában 2—3 közös ezred szervezett meg egy honvéd tüzér csapattestet, így pl. a budapesti 1. honvéd táborigényező ezredet az I. honvédkerület területével megegyező budapesti IV. hadtest 10., 11., 12. ágyús ezredei állították fel. Évtizedes viták, hosszas tervezetések után 1913. március 1-én alakult meg végül a magyar királyi honvéd tüzérség.³⁷

³³ HL Hfp. 1912 eln. 1396.; 1913 fp. 4485.; HM 72/Eln. A 1914

³⁴ HL Hfp. 1912 eln. 2649.

³⁵ HL Hfp. Tűf. 1913 kt. 786.

³⁶ Szervi határozványok a magyar királyi honvéd tüzérségi felügyelő számára. Bp., 1913. 1—5. o.

³⁷ HL Hfp. Tűf. 1912 tf. 119.; 1913 kt. 773.; *Berkó István (szerk.): A magyar királyi honvédség története, 1868—1918. Bp., 1928. 98. o.*

A béke- és hadiállományhoz szükséges tiszteket és legénységet, lovakat, tüzérségi anyagot, felszerelést is nagyrészt a k. u. k. hadsereg bocsátotta rendelkezésre, e segítség mértékéről a későbbiekben is mindig említést teszünk.)

Az 1913. január 1-je és március 1-je közötti időszakban az alakulatok törzseinek heti jelentéseket kellett írniuk a tüzérségi felügyelő részére, amelyekben a felállítással összefüggő problémákról volt szó. Március elején intézkedés történt ezek beszüntetésére.³⁸

Az első évben 2 ötüteges tábori ágyús ezredet (az 1. és 8. számút), ezenkívül 8 önálló, két üteggel bíró tábori ágyús osztályt szerveztek, ez együttesen 26 üteget jelentett.

A honvéd tábori ágyús ezred békében az ezredtörzsből, két osztálytörzsből, az osztályoknál lévő két gazdasági hivatalból, az ütegekből, a löszertelepkeretből, a pótkeretből és az annak anyakönyvi állományához tartozó anyagkezelő bizottságból állott. Az önálló ágyús osztályok mindegyike osztálytörzsrre, két ütegre, valamint az egyesített löszertelep- és pótkeretre tagolódott.³⁹ A gazdasági hivatalok (1911. január 1-e óta léteztek a honvédségnél) élén gazdasági tisztek álltak, személyzetüket számvivő altisztek és mesteremberek alkották. Az alakulatok anyagellátási és pénzügyi teendőit e hivatalok látták el. A rendszeresített mesteremberek kisebb karbantartási, javítási stb. munkákat végeztek a csapatoknál. Az anyagkezelő-bizottságok ténykedési körébe az összes tüzérségi és vonatanyag nyilvántartása, gondozása, pótlása tartozott.⁴⁰

Egy esetleges háborúban a szerveződés annyiban különbözött a fentebb leírtaktól, hogy a csapatnak löszertelep-parancsnokságot, annak pedig 4 gyalogsági és 4 ágyús löszeroszlopot, valamint pótosztágot és pótüteget kellett felállítania. A pótalakulatok visszamaradtak és ezek voltak hivatva a veszteségeket pótolni, a szükséges új formációkat létrehozni.⁴¹ Az ágyús ezredek és a később megszervezett lovas tüzérosztály szervezeti tagolódása lényegében a közös hadseregbeliekkel volt azonos. Az új honvéd tüzéralakulatok ünnepélyes keretek között tettek esküt, ami egyben társadalmi esemény is volt. Így például az 1. tábori ágyús ezredé 1913. április végén Budapesten zajlott le.⁴²

Az ezredkötelékben lévő osztályok elnevezése a következőképpen hangzott: „Magyar királyi 1. honvéd tábori ágyús ezred I. osztály.” Az egyes alosztályokat az alábbi módon hívták: „Magyar királyi 8. honvéd tábori ágyús osztály 1. üteg”; „3. honvéd tábori ágyús osztály lövészertelep és pótkeret”; „Magyar királyi 1. honvéd tábori ágyús ezred pótkeret.”⁴³

1913-ban folytatódott az egész haderő tüzérségének fejlesztése. A császári és királyi hadsereg minden tábori ágyús ezrede megkapta az ötödik üteget. Az osztrák Landwehr-nél meglévő 8 tábori tarackos osztályon kívül — amelyeket 1907-től kezdtek szervezni ágyús ütegekként, majd 1909-ben átalakították azokat tarackos ütegekké — további 8 tábori ágyús üteg is felállításra került,

³⁸ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 2-10., 256., 279.

³⁹ KA MKSM 1913 $\frac{4-2}{1-7}$; 1914 $\frac{4-2}{2}$; Berkó: i. m.: 99. o.

⁴⁰ Nagy – Pisztrai – Tóth – dr. Zimonyi: A magyar katonai ellátó (hadtáp) szolgálat története. Bp., 1984. 205., 254. o.; HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 970.

⁴¹ HL HM 226/a/ált. 12. 9112; Schmid, Hugo: Heerwesen. Wien, 1913. II. Band. 61. o.

⁴² „A hadsereg” című katonai folyóirat 1913. évi 9-10. száma, 161. o.

⁴³ HL Hfp. 1912 ein. 3612.

ezekből a háború kezdetéig 8 ágyús osztály lett.⁴⁴ Ezenkívül 1914-re vonatkozóan a hadügyminiszter a közös hadsereg ágyús és tarackos alakulatainál közel 60 új üteget, valamint még egy új lovas tüzérosztály megszervezést szorgalmazta.⁴⁵

Alig jöttek létre a honvédség tüzércsapatái, máris további bővítésük, gyarapításuk volt napirenden. A király 1913. augusztus 25-én hagyta jóvá, hogy 1914. április 1-jével új alakulatok hozassanak létre.⁴⁶

E szentesítés nyomán több tervezet is napvilágot látott azon az őszön. Ezekből kiderül, a meglévő 26 üteg átszervezésével és 5 új kocsizóüteg felállításával 8 honvéd ágyús ezredet és 1 lovas tüzérosztályt kellett megszervezni. Október 23-án a Kriegsministeriumban megbeszélés zajlott le osztrák és magyar minisztériumi, valamint tüzér szakemberek részvétele mellett, akik a fennmaradt jegyzőkönyvben foglaltak szerint alaposan körüljárták a megalakítás részleteit.⁴⁷

A végrehajtást a gyakorlatban így tervezte a katonai vezetés: az új 2—7. honvéd ágyús ezredek és az 1. honvéd lovas tüzérosztály tisztjeiből, alantisztjeiből álló szűkebb törzse november 15-én alakult meg. Ezekre hárul a már létező, ezredkötelékbe lépő önálló ágyús osztályok kiképzésének irányítása; a felállítandó csapattest elhelyezésének előkészítése; a beérkező tüzérségi, ruházati anyag, felszerelés átvétele és raktározása; a mozgósítási tervzet elkészítése.⁴⁸ (A kerületi parancsnokságok jelentéseiből kitűnik, hogy a törzsek már röviddel a kitűzött időpont után megalakultak.)⁴⁹

A honvéd tüzérség kötelékén belül az 1. és 2. tábori ágyús osztály a 7. honvéd ágyús ezredet, a 2. valamint a 4. osztály a 4. ezredet, az 5—6. osztályok együtt az 5. ezredet, a 7. osztály a 8.-kal a 6. ezredet állítja fel, azonkívül az egyes osztályoktól elvont ütegekből és felszerelésekből a 2., illetve a 3. ágyús ezredet kell létrehozni.

A közös egységek segítségével most is számoltak, főleg a tiszték, tüzérségi anyag, felszerelés tekintetében; a lovas tüzérosztályt teljes egészében a császári és királyi 6. miskolci és 7. kassai lovas tüzéralakulatoknak kellett felállítaniuk, kiképzését irányítaniuk.⁵⁰

Az eredeti terveknek megfelelően, mondhatni menetrend szerint, 1914. április 1-jével megalakultak az új ágyús ezredek és a lovas tüzérosztály. Ezekhez természetesen a kijelölt osztályok tiszti, legénységi és lóállományát igénybe vették. A különböző áthelyezésekhez, az emberek és anyagok szállításához a vasúti hálózatot is használták. Az ezredek közül a 2. és 3.-nak csak 3 ütege volt, a 8. öttel rendelkezett, a többi 4 ütegből állott. Minden ütegeből 6 löveget vettek össze. A lovas osztálynak csupán 3 ütege volt, egyenként 4 löveggel. Ez utóbbi egy önálló osztálytörzsré, az osztály gazdasági hivatalára, az ütegekre, lőszertelep- és pótkeretre tagolódott. Az ezredek szerveződése, valamint az egyes alosztályok elnevezése az előző évihez képest lényegében nem változott.⁵¹

⁴⁴ Jolly Ernő: Az osztrák-magyar véderő fejlődése 1910-től a világháború végéig. In: *Magyar Katonai Közlöny* (MKK) 1921 12. szám, 820–840. o.; *Schmid*: i. m. I. Band 173. o.

⁴⁵ HL Hfp. 1913 fp. 4570.

⁴⁶ *Rendeleti Közlöny*, 1914. 15. szám, 116. o.; KA MKSM 1914 65 – 1

⁴⁷ HL Hfp. Tűf. 1913 kt. 524., 686., 689.

⁴⁸ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 689.

⁴⁹ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 671., 1105.

⁵⁰ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 689., kt. 686.

⁵¹ HL Hfp. 1914 eln. 384., 1048.; KA MKSM 1914 4 – 2 ; 65 – 1

Az 1914 áprilisától létező alakulatok — ugyanúgy, mint már korábban is — harcászati tekintetben a békehadrendileg előjáró kerületi, illetve gyalog- vagy lovashadosztály-parancsnokságnak; a gazdaság-közigazgatást, kiegészítést, elhelyezést, mozgósítást tekintve az illetékes kerületi parancsnokságnak, kiképzésre és tüzérségi anyagkezelésre nézve a tüzérségi felügyelőknek voltak alárendelve. A kerületi, illetve hadosztályparancsnokok a beosztott tüzércsapatok kiképzését megszemlélhették és katonai közigazgatását ellenőrizhették.⁵²

1914 nyarán az *Osztrák—Magyar Monarchia hadserege* hadosztályonként 1 ezredet magába foglaló tüzérdandárral rendelkezett, mely 3 — 2 ágyús, 1 tarackos — osztályából tevődött össze, azok pedig összesen 8 darab 6 löveges ütegből állottak, ami 48 löveget jelentett. A hadtestközvetlen tüzérséget (az adatok a továbbiakban is 2 hadosztályból álló hadtestre vonatkoznak) 8 löveget 2 ütegen felvonultató 15 cm-es nehéztarackos osztály képezte, így 1 hadtest 104 löveget számlált. Ebből 60 darab 76 mm-es könnyű táborigényű ágyú volt. (Az első világháború előtt a 100 mm-es űrméret alkotta a könnyű és a közepes tüzérség közötti határt. A közepes tüzérség űrmérete 200 mm-ig terjedt, az ennél nagyobb kaliberű lövegek a nehéztüzérséghez tartoztak.)

Németországban egy tüzérdandárhoz két ezred tartozott 4 osztállyal, melyek 12, egyenként hatlőveges ütegből állottak, így összességében a hadosztálynak 72, a hadtestnek pedig 160 löveg volt alárendelve. A hadtest 52 közepes- illetve nehéztarackkal rendelkezett.

Franciaországban a hadosztályhoz rendelt tüzérezred 3 osztályból állott, végeredményben 9 négylőveges üteg, azaz 36 könnyűágyú képezte annak tüzérségi erejét; a hadtest közvetlen alárendeltségében viszont 48 közepes- és nehézlöveg volt, tehát összesen 120 tüzérségi eszköz állt egy francia hadtestparancsnok rendelkezésére.

Oroszországban a hadosztály tüzérdandára egy 2 osztályt képező ezreddel, az osztályok összesen hat 8 löveges üteggel bírtak, a lövegek száma megegyezett a Monarchia hadosztályaiéval. Az orosz hadtest 112 löveggel rendelkezett, ebből mindössze 16 volt nehéz tarack, mivel a hadosztály csak könnyű ágyúkkal volt felszerelve.⁵³

Az osztrák—magyar hadtest lövegeinek számát tekintve tehát elmaradt a jelentősebb hatalmakéihoz képest.

A világháború állásharcai bebizonyították, hogy azok az államok követtek helyes szervezési elveket, amelyek hadereje több, nagyobb hatékonyságú közepes- és nehéztarackot, illetve mozsarat tudott felvonultatni. A könnyű ágyúk elsősorban kis űrméretük, lövedékük alacsony röppályája, valamint kisebb romboló ereje miatt voltak kevésbé hatékonyak. A világháború kitörésekor az ágyúk és tarackok aránya a császári és királyi hadseregben 3:1; ugyanakkor Németországban 2:1 volt.

A világháború első időszakában is a hadtestek védelmében csupán 3—6, támadó hadműveletben maximum 15—20 darabos lövegsűrűséget értek el arcvonalankilométerenként.⁵⁴ Az 1912-ben összeállított eredeti tervzetnél — miszerint az

⁵² HL Hf.p. 1913 eln. 3619.

⁵³ Szanati József: A táborigényű tüzérség az első és a második világháborúban. Bp., 1984. 21. o.; Veltzes Internationaler Armee Almanach 1913/14. 7. Jahrgang. Wien. 1914. 110—111., 154., 411—412. o.

⁵⁴ Szanati: i. m.: 22., 28., 37. o.

1914-es esztendőig 4 ágyús ezredet és 1 lovas osztályt hoznak létre — több valósult meg, azonban a világháború kitörése megakasztotta a honvéd tüzérség békés fejlődését.

A tüzérség békehadereje

Az 1913-ban felállított honvéd tüzér csapattestek békehadrendileg egy-egy gyaloghadosztályhoz tartoztak. (A 26 üteg hadrendi beosztását az 1. számú táblázat 29. o. mutatja.) Ezek a következő módon oszlottak meg. Az 1. honvéd tábori ágyús ezredet, valamint a 2. honvéd ágyús osztályt a 40. honvéd gyaloghadosztályhoz; a 8. ágyús ezredet és az 1. ágyús osztályt a 20. gyaloghadosztályhoz, a 3. osztályt a 41. hadosztályhoz, a 4. osztályt a 37. hadosztályhoz, az 5. osztályt a 38., a 6. osztályt a 39., a 7. osztályt a 42., a 8. osztályt pedig a 23. hadosztályhoz rendelték. (A honvéd tüzérség megerősítésére még közös tüzér-ütegek is szerepeltek a mozgósítási tervekben, erről később részletesen szót ejtünk.)

1. számú táblázat

A honvéd tüzérség békehadrendi beosztása 1913-ban.⁵⁵

Csapattest	Kiegészítését nyerte	Állomáshely	Hadrendileg beosztva	Ütegek száma
1. honvéd tábori ágyús ezred	I. honvédkerület (Budapest) IV. hadtest (Budapest)	Budapest	40. honvéd gyaloghadosztály Budapest	5
8. honvéd tábori ágyús ezred	II. honvédkerület (Szeged) VII. hadtest (Temesvár)	Lugos	20. honvéd gyaloghadosztály Nagyvárád	5
1. honvéd tábori ágyús osztály	IV. honvédkerület (Pozsony) V. hadtest (Pozsony)	Hajmáskér	20. honvéd gyaloghadosztály Nagyvárád	2
2. honvéd tábori ágyús osztály	IV. honvédkerület (Pozsony) V. hadtest (Pozsony)	Hajmáskér	40. honvéd gyaloghadosztály Budapest	2
3. honvéd tábori ágyús osztály	IV. honvédkerület (Pozsony) V. hadtest (Pozsony)	Nyitra	41. honvéd gyaloghadosztály Budapest	2
4. honvéd tábori ágyús osztály	IV. honvédkerület (Pozsony) V. hadtest (Pozsony)	Nyitra	37. honvéd gyaloghadosztály Pozsony	2
5. honvéd tábori ágyús osztály	V. honvédkerület (Kolozsvár) XII. hadtest (Nagyszeben)	Nagyszeben	38. honvéd gyaloghadosztály Kolozsvár	2
6. honvéd tábori ágyús osztály	II. honvédkerület (Szeged) VII. hadtest (Temesvár)	Lugos	39. honvéd gyaloghadosztály Kassa	2
7. honvéd tábori ágyús osztály	VI. honvédkerület (Zágráb) XIII. hadtest (Zágráb)	Zágráb	42. honvéd gyaloghadosztály Zágráb	2
8. honvéd tábori ágyús osztály	VI. honvédkerület (Zágráb) XIII. hadtest (Zágráb)	Zágráb	23. honvéd gyaloghadosztály Szeged	2
				összesen: 26

⁵⁵ HL Hfp. 1913 eln. 3619; Tűf. 1913 kt. 525.; *Schmid*: i. m.: II. Band 17. o.

2. számú táblázat

A honvéd tüzérség békehadrendje 1914. április 1. után⁵⁶

Csapattest	Kiegészítését nyerte	Állomáshely	Hadrendileg beosztva	Ütegek száma
1. honvéd tábori ágyús ezred	I. honvédkerület (Budapest) IV. hadtest (Budapest)	Budapest	40. honvéd gyaloghadosztály (Budapest)	4
2. honvéd tábori ágyús ezred	II. honvédkerület (Szeged) VII. hadtest (Temesvár)	Versec	23. honvéd gyaloghadosztály (Szeged)	3
3. honvéd tábori ágyús ezred	III. honvédkerület (Kassa) VI. hadtest (Kassa)	Kassa (pótkeret Eperjes)	39. honvéd gyaloghadosztály (Kassa)	3
4. honvéd tábori ágyús ezred	IV. honvédkerület (Pozsony) V. hadtest (Pozsony)	Nyitra	37. honvéd gyaloghadosztály Pozsony	4
5. honvéd tábori ágyús ezred	V. honvédkerület (Kolozsvár) XII. hadtest (Nagyszeben)	1. oszt. ezredtörzs löszertelep - pótkeret Marosvásárhely 2. oszt. Nagyszeben	38. honvéd gyaloghadosztály Kolozsvár	4
6. honvéd tábori ágyús ezred	VI. honvédkerület (Zágráb) XIII. hadtest (Zágráb)	Zágráb	42. honvéd gyaloghadosztály Zágráb	4
7. honvéd tábori ágyús ezred	I., IV. honvédkerület (Budapest, Pozsony) IV., V. hadtest (Budapest, Pozsony)	Hajmáskér (pótkeret Veszprém)	41. honvéd gyaloghadosztály Budapest	4
8. honvéd tábori ágyús ezred	II., III., V. honvédkerület (Szeged, Kassa, Kolozsvár) VII., VI., XII. hadtest (Temesvár, Kassa, Nagyszeben)	Lugos	20. honvéd gyaloghadosztály Nagyvárad	5
1. honvéd lovas tüzérosztály	II., III. honvédkerület (Szeged, Kassa) VII., VI. hadtest (Temesvár, Kassa)	Szeged	11. honvéd lovashadosztály Szeged	3
				összesen: 34 üteg

Az 1914-es átszervezés után az 1. és a 8. ágyús ezred alárendeltsége nem változott; a 2. ezred a 23., a 3. ezred a 39., a 4. ezred a 37., az 5. ezred a 38., a 6. ezred a 42., a 7. ezred a 41. gyaloghadosztály; az 1. honvéd lovas tüzérosztály pedig a 11. lovashadosztály tüzérségi erejét alkotta. (Az április 1-e utáni beosztást a 2. számú táblázat ismerteti.)

A honvéd tüzércsapatok teljes béke- és hadiállományát 1913 januárjában vették át a császári és királyi tüzeralakulatoktól. Jelentős számú tisztet, al-tisztet és kiképzett legénységet helyeztek így át. A honvéd tüzér tisztikart ezen a módon, illetve kisebb részben honvédségi szolgálatra vezényléssel teremtették elő.

A császári és királyi hadügyminisztérium már 1912 őszén 84 tiszt áthelyezését rendelte el, akiknél fontos szempontként vették figyelembe a magyar, il-

⁵⁶ HL. Hfp. 1914 eln. 384.; A magyar királyi honvédség hadrendje békében. Bp., 1914.

letve horvát nyelv ismeretét; ami érthető, hiszen a legénységgel szót kellett tudniuk érteni.⁵⁷

Az 1913. évi kormányjelentésből kiderül, hogy 1912. október 1-je és 1913. szeptember 31-e között valójában 95 tiszt került a honvéd tüzérség tényleges állományába.⁵⁸ A közös hadsereg magyar kiegészítésű tüzérezredeinek tartalékából a honvéd tüzércsapatok tartalékállományába 285 tisztet, zászlóst, hadapródot helyeztek át 1913 folyamán, természetesen 1914-ben is folytatódott ez a gyakorlat.⁵⁹

Az új tüzéralakulatok részére a legénységet bizottság jelenlétében vették át, amelyben a tüzér felügyelő is helyet foglalt. Például a lovas tüzérosztályét 1914 márciusában.⁶⁰ 1913 februárjában még főként altisztek és hajtótüzérek hiányoztak a csapatoknál. A rá következő évben pedig elsősorban a hadiállomány fedezéséhez szükséges katonákat kellett a közös tüzérdandároktól át-helyezni.⁶¹

A honvédség kötelékén belül is történtek átvezénylések állományrendezés céljából például 1913 decemberében az 1. honvéd tábori ágyús ezredből az 1., 2. és 5. ágyús osztályokhoz.

1914 februárjában honvéd huszárokat kellett áthelyezni a tüzérséghez, „fogvatékok pótlására.” Hogy az új ezredek április elején megfelelő létszámmal rendelkezzenek, szintén jelentős átcsoportosításokkal járt, több száz honvéd mozgatása szükségeltetett.⁶²

A honvéd tüzérség *létszámviszonyait* vizsgálva megállapítjuk: a megszervezéstől kezdve fokozatosan nőtt a tisztek, illetve a legénység száma. Ezt az állítást alátámasztandó álljon itt néhány adat. 1913 áprilisának elején az anyakönyvi — tényleges, tartalékos, póttartalékos — állományban meglévő katonák száma a következő volt: 188 tiszt, 125 tisztjelölt, 5097 fő legénység. A rendszeresített (tehát az előírt) tényleges állományban a létszámfelettiekkel együtt 101 havidíjas, valamint 2928 fő szerepelt.

Az 1913 december közepi állománytáblázatból megtudjuk, ekkor az anyakönyvi állományban 256 havidíjas, 174 tisztjelölt, 9735 tüzér; a rendszeresített tényleges állományban a létszámfelettiekkel 190 havidíjas és 2984 legénységi egyén volt. Az 1914 áprilisi szám szerinti összesítésben az anyakönyvi állomány 446 havidíjast, 189 tisztjelöltet, 16 102 honvédet számlált; a rendszeresített ténylegesek 269 havidíjast, 6 tisztjelöltet, 4533 tüzért tettek ki. Július végére ezen adatok az alábbiakra módosultak: az anyakönyvben lévők száma 458 havidíjas, 189 tisztjelölt, 16 211 legénységi egyén; a rendszeresített ténylegeseké 267 havidíjas, 1 tisztjelölt, és 4305 tüzér volt.⁶³

Kezdetről fogva jellemző volt a honvéd tüzerisztek csekély száma az egyes alakulatoknál, nagy hiányosságok voltak e tekintetben még 1914-ben is. Ezért egy 1913 májusában kiadott rendeletben megtiltották elvezénylésüket a tüzeriségtől más fegyvernemekhez, illetve a különböző tanfolyamokra, mondván, az a kiképzés rovására menne.⁶⁴

⁵⁷ KA MKSM 1912 4-2 ; KM 1912 Abt. I. 68-3 ; 2 A 21-11
1-5 62 st

⁵⁸ HL HM 72/Eln. A. 1914

⁵⁹ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 580.; *Berkó*: i. m.: 79. o.

⁶⁰ HL Hfp. Tűf. 1914 tf. 14., 39., 94., 118., 117.,

⁶¹ HL Hfp. 1913 ein. 488.; 1914 ein. 384., 1406.

⁶² HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 1169., 1263.; HL Hfp. 1914 ein. 516., 1048.

⁶³ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 1142.; 1914 kt. 312.; HL Hfp. 1914 ein. 4470.; fp. 6188.

⁶⁴ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 410., 965.

A tüzérségi felügyelő (Kárász tábornok) ekként nyilatkozott 1914 februárjában: „A tisztí létszám minden honvéd tüzér csapattestnél egyformán kedvezőtlen, főleg eredeti tüzér alantos tisztben oly nagy a hiány, hogy a próbaszolgálat után most áthelyezetteket teljes értékű tisztek gyanánt kell alkalmazni.⁶⁵

1914 júniusában a honvédelmi miniszter felszólítást tett közzé hivatásos tisztjelöltnek való jelentkezésre, amelyet többek között a honvéd tüzérség fokozatosan növekvő tisztí szükségletével indokolt.⁶⁶

Tagadhatatlanul nélkülözhetetlenek voltak a tisztek, annál is inkább mivel a parancsnoki teendőket (ezred-, osztály-, üteg-, lőszertelepkeret-, pótkeret-parancsnokok) ők látták el; ezenkívül még voltak tisztek az ezredtörzsbe beosztva, valamint az osztályok gazdasági hivatalainak élén. (Egyébként a tisztek kinevezésének joga az uralkodót illette.⁶⁷ Az 1913-ban megjelent „Határozványok a magyar királyi gyalog és tüzér csapatok törzstisztjei részére” címet viselő dokumentum az alakulatok törzsaltisztjeinek feladatait így összegzi: a kiképzés során mentesítsék a tiszteket, illetve helyettesítsék a hiányzó alantostiszteket; legyenek vezetői és tanácsadói az alosztályok többi altisztjeinek; az alantostiszteket békében és háborúban egyaránt pótolni kellett tudniuk.⁶⁸

A békeállomány tényleges tisztí szükségletét, mondhatni, 1914 júliusára majdnem sikerült előteremteni (206 havidiás az előírt 267-tel szemben.)

Hasonló volt a helyzet a ténylegesen szolgáló legénységénél, ahol szintén csak 1914 nyarán közelítette meg a meglévő 4211 tüzér a rendszeresített 4305 fős létszámot.⁶⁹ A kedvezőtlen létszámviszonyok fő okának a gyorsított felállítást és kiképzést tekinthetjük.

A honvéd tüzércsapattestek békeállomány-viszonyai megközelítőleg azonosak voltak az osztrák—magyar (közös) hadsereg tüzérségével.⁷⁰

Egy honvéd ágyús üteg békelétszáma 1913—1914-ben 104, a lovasütege 111 fő volt, míg Oroszországban ezek a számadatok 184 és 180, Franciaországban 113, illetve 178, Németországban 128 valamint 141 főre rúgtak ütegenként.⁷¹

Külön ki kell térnünk a *tisztí utánpótlás* problémájára, ami nagy fontossággal bírt a tüzérség szempontjából. Az 1912-es év őszén önként jelentkező gyalogsági alantostiszteket osztott be a hadvezetés a császári és királyi hadsereg tüzérségéhez kiképzés céljából. Az erre vonatkozó felhívást még ugyanezen év augusztusában tette közzé a honvéd főparancsnokság. Két évi próbaszolgálat és egy eredményes vizsga letétele után végleg a honvéd tüzérség állományába voltak áthelyezendők. Ezek névsorát Hazai honvédelmi miniszter megküldte Bécsbe. Nagyon szigorú következményeket állított a leendő tisztekkel szemben, például a csapattesteknél félévente kellett vizsgát tenniük. A november elsejével a hadseregbe vezényelt tisztek próbaszolgálati idejét már csak egy évben határozta meg. (Valószínűleg azért, hogy minél előbb rendelkezésre álljanak a képzett tisztek.)⁷²

⁶⁵ HL Hfp. Tűf. 1914 tf. 46.

⁶⁶ HL Hfp. Tűf. 1914 tf. 233.

⁶⁷ Az 1912. évi 30. törvénycikk 54. §, 31. tc. 15. §. In: *Rendeleti Közlöny*, 1912. évi 20. száma, 193—235., 237—247. o.

⁶⁸ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 642.

⁶⁹ HL Hfp. 1914 fp. 6188.

⁷⁰ Berkó: i. m.: 98. o.; *Felszeghy*: i. m.: 108. o.

⁷¹ KA MKSM 1914 18—2; *Der Weltkrieg 1914—1918*. Bearbeitet in Reichsarchiv. Berlin, 1930. 508. o.

⁷² HL Hfp. 1912 eln. 2426., 2727., 3949.; Berkó: i. m.: 79. o.

Főként magyar anyanyelvű, de a közös hadsereg tüzérségénél szolgálatot teljesítő tisztek, altisztek kérték áthelyezésüket a honvédség új fegyverneméhez, illetve próbaszolgálatra való beosztásukat. A tisztihányra tekintettel azonban még gyengébb minőségű tartalékosok jelentkezését is elfogadták.⁷³ 1913. január 1-jével a közös ágyús ezredékhez újabb 30 főhadnagyot és hadnagyot osztottak be próbaszolgálatra a honvéd gyalogezredek állományából.⁷⁴ A honvédelmi miniszter 1913 márciusában átiratokkal, javaslatokkal bombázta a közös hadügyminisztert, melyeknek az volt a lényege, hogy a császári és királyi hadseregbe előző év őszén átvezényelt tisztek egy részét minél előbb a honvéd tüzéralakulatokhoz helyezze vissza a próbaszolgálat folytatására. Ezenkívül kérte Krobotint, hogy abban az évben a mödlingi császári és királyi műszaki akadémiáról kikérülő magyar anyanyelvű akademikusokat, valamint tartalékos tüzér tisztjelölteket és tényleges szolgálatban álló egyévi önkénteseket a honvéd tüzérség kötelékében teljesítendő szolgálatra szólítsa fel. A felkérésnek a hadügyminiszter eleget is tett.⁷⁵

A tüzérekhez természetesen közvetlenül is osztottak be honvéd gyalogostiszteket próbaszolgálatra. A közös hadseregbeli tisztek, alkalmasságukat bizonyítandó, 1913. szeptember végén — október elején az alakulatoknál, a honvédséghez vezényelték 1914 januárjában a Ludovika Akadémián tettek elméleti és gyakorlati vizsgát. Az utóbbira berendelték száma 13 fő volt. A császári és királyi hadseregben befejezett szolgálatuk után a tisztek 1914. január elsejével kerültek át a honvéd tüzérséghez.⁷⁶

Az egyévi önkéntesi szolgálatot már az 1882. évi 39. törvénycikk kiterjesztette a honvédségre. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy 1 évi tényleges szolgálat után védkötelezettségének további tartamára tartalékos állományba került az a személy, aki annak az évnek október elsejéig, amikor besorozták, valamilyen középfokú tanintézetet sikerrel elvégzett, vagy ilyenben érettségi vizsgát tett. Ebbe a kategóriába tartoztak még a tanítók, tanárok, orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek. E szolgálati mód rendszerint az állam költségén volt teljesítendő; a lovasságnál, lovagló tüzérségnél, vonatcsapatoknál elvileg csak saját költségükön szolgálhattak önkéntesek. Utóbbiak viszont a csapattestet maguk választhatták. A letöltött egy év után tartalékos hadapróddá, zászlóssá vagy tisztté léphettek elő.⁷⁷

1913 májusában 3 főben állapították meg a honvéd ágyús osztályokhoz ütegenként felvehető egyévi önkéntesek számát.

A tartalékos tisztek utánpótlására már rögtön a felállítás után helyeztek át a közös hadseregtől körülbélül 30 fő tüzér egyévi önkéntest.⁷⁸ Szeptember folyamán ismét sor került áthelyezésekre, ezeket az embereket a honvédségnél a hónap utolsó napján szabadságolták. Ténylegesítésük a következő előléptetési menetrend szerint ment volna végbe: az 1913 szeptemberi tartalékos hadapródjelölt 1914 januárjában már tartalékos hadapród, 1914. november elsején tényleges zászlós, 1915. január elsején pedig már mint tartalékos hadnagy szerepelt volna.⁷⁹

⁷³ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 507., 521., 522., 538.

⁷⁴ HL Hfp. 1913 elm. 211.

⁷⁵ KA KM 1913 Abt. 1. 68-3; 68-3.

42 50

⁷⁶ HL Hfp. Tűf. 1913 kt. 558., tf. 607., 767.; 1914 tf. 12., 38.

⁷⁷ L. az 1912. évi 30. to. 21-25. §-ait.

⁷⁸ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 398., 470.; *Berkó*: 1. m.: 80. o.

⁷⁹ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 760., 937.; fp. 6606.

A ténylegesítésre törekvő tiszteknek és tisztjelölteknek kiegészítő vizsgát kellett tenniük a Ludovikán, amelynek anyaga felölelte a leendő havidíjas teendőinek, átadandó ismereteinek széles palettáját.⁸⁰

1913 októberében Budapesten az 1. honvéd táborigényes ezrednél került felállításra tüzer egyévi önkéntesi, illetve tüzer tartalékos tiszti iskola. Az október elsején bevonuló egyévi önkénteseknek 5-én kellett a fővárosban jelentkezniük. Elhelyezésükről és élelmezésükről az első ágyús ezred gondoskodott, a szükséges lovakat a honvéd huszárezredek bocsátották rendelkezésre. Az oktatókat — ezredektől 7, osztályoktól 3 fő — és a legénységet a tüzéség összes alakulatától vezényelték. A 7. és 8. táborigényes osztály önkénteseit Zágrábban képezték ki. E tanfolyamokat április—májusban Várpalotára helyezték ki. Az ott végzetek június végéig még gyakorlati képzésben részesültek, ezután kerültek ütegeikhez.⁸¹

Az egyévi önkénteseknek az ütegnél az altiszti és egyben az alantostiszti szolgálatot kellett elsajátítaniuk. Az alakulat egyik alantostisztje előkészítette őket a szeptember második felében tartandó tartalékos tiszti-vizsgára. Az ott megfeleleket a következő év január elsejétől tartalékos hadnagyokká, illetve zászlósokká, vagy hadapródokká nevezhették ki.⁸²

Az 1872 óta fennálló Ludovika Akadémián a *tüzértisztek képzését* már az első felállítási tervezetek készítői tervbe vették.⁸³ Az elhatározást tettek követték, így az 1912/13-as tanévben az Akadémián tüzerosztályt állítottak fel. A tüzerakadémikusok száma évfolyamonként 40 fő volt.

Hangsúlyozottan a jó felvételi eredményű és kiváló képességű hallgatókat válogatták össze. Ruházatuk, felszerelésük megegyezett a többi akadémikuséval, azonban puska helyett kurtályuk volt és lóháton vonultak ki. A képzésükre szolgáló hároméves tanterv teljesen azonos volt a császári és királyi mödlingi műszaki akadémia tüzerosztályaiéval. Ők alkották az első tanévben a gyalogsági akadémikusokkal együtt a Ludovika harmadik századát, amelyet 1913/14-ben a lovassági növendékekkel együttesen, 1914/15-re már önállóan kellett képezniük. Az egész intézet összesen 1 zászlóaljnyi erőt képviselt. Kiképzésüket részben az Akadémia akkori tanárai, részben pedig a közös hadseregtől áthelyezett tüzerakadémikusok végezték, összesen nyolcan. Megtanították őket többek között az 5M. 8 cm-es táborigényes ágyú, a 99M. 19 cm-es táborigényes tarack és a 99M. 7 cm-es hegyi ágyú kezelésére. Eleinte súlyos nehézségekkel küszködött a tanintézet vezetősége, hiszen biztosítani kellett a tüzerakadémikusok képzéséhez körülbelül 50 lovat, tüzéségi anyagot, a különböző fegyverek és lövegek mintáit, megfelelő elhelyezést, gyakorlóteret. Ezenkívül nem voltak magyar nyelvű tankönyvek és hiányoztak a tüzer szakkifejezések. Az Akadémia vezetői a közös hadügyminiszter segítségével fokozatosan megoldották ezeket a problémákat. A 40 hallgató közül 20 a soproni honvéd főreáliskolát végzett növendék volt, 20 középiskolában érettségizett, illetve a nagyváradi és pécsi hadapródiskolákból került a tüzerosztályba. Az első évben 37 tüzerakadémikus végzett a 40-ből. Egy-egy évfolyam létszáma egyébként 100 főben, az egész Akadémiáé 300-ban volt megállapítva. A hallgatók száma az 1913/14-es tanévben összesen 264 fő volt. (I. évfolyam 100, II. évfolyam 89, III. évfolyam 75 fő.)

⁸⁰ HL Hfp. Tűf. 1914 kt. 241.

⁸¹ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 651.; 1914 tf. 121.

⁸² Berkó: i. m.: 187. o.

⁸³ HL HM 9387/Eln. 1912.

Az 1912-ben bevonult hallgatók az első két évet a megszabott tantervek szerint végezték el, a harmadikat a háború kitörése miatt már nem fejezhették be.⁸⁴ Az első honvéd tüzérhadnagyokat 1914. október 15-én avatták fel; ők — szám szerint 35-en — tulajdonképpen az iskolapadból rögtön a harctérre kerültek.⁸⁵

A havidíjasok képzésének céljaira a fentebb felsoroltakon kívül még számos tanfolyam is létezett, így például 1913. március 1-jétől, valamint a rá következő esztendőben ugyanakkor, patkolóiskolákba táborigényű ágúsz ezredenként 2, ágúsz osztályonként 1—1 főt vezényelt a honvédelmi miniszter.⁸⁶

1913 április közepe és június vége között, majd a következő évben szintén ebben az időszakban, az 1901 óta fennálló hajmáskéri Császári és Királyi Táborigényű Tüzér Lövéiskola keretein belül tüzér távbeszélő tanfolyam működött, amelynek célja az volt, hogy az oda beosztott honvéd tiszteteket és altiszteteket a távbeszélő és jelző szolgálat oktatóinak képezzék ki.⁸⁷

Az említett hajmáskéri „lövéiskolába” — ahová 1908-tól évente 1—1 gyaloghadosztály egész tüzérségét vitték iskoladandárként — 1914. április 14. és június 7-e között a honvéd tüzérségtől hallgatóként 10 századost és 8 tartalékos tisztet, a lövéiskolai ezred megerősítésére egy hadiállományú ágúsz osztályt vezényeltek. A hallgatók számára összesen 441 gránátot és 2199 srappelt utaltak ki. A tanfolyam végén a résztvevő tiszteteknek számot kellett adniuk ott szerzett tudásukról. (Csak a teljesség kedvéért említjük meg, hogy a közös hadsereg hegyi tüzérségének lövéiskolája 1909 óta a Sarajevo melletti Kalinovikban volt.⁸⁸

A honvédelmi miniszter a szintén Hajmáskéren szervezett törzstiszti tájékoztató tanfolyamra — mely 1914. június 15. és július 7-e közötti időben létezett — 3 főt rendelt a tüzérségtől. A tájékoztató tanfolyam rendeltetése az idősebb, előléptetésre alkalmas századosok továbbképzése, ismereteik elmélyítése volt, amit a csapatvezetés terén hasznosíthattak.⁸⁹

1914 júniusában kéthetes tanfolyamot hoztak létre a várpalotai csapatgyakorlótérre, a gyalogságtól áthelyezett tisztet tüzérségi lövészetben történő alapos kiképzése céljából. Ezen összesen 30 hadnagy és főhadnagy vett részt.⁹⁰ 1914 első hónapjaiban gyalogsági sitanfolyamokon a tüzérség számára is képezték ki járőröket, minden ágúsz osztálynak egyet-egyet. Az év januárjában külön ilyen jellegű tanfolyamot állított fel a honvédség vezetése Nagyszében mellett, amelybe 4 tüzér főtiszt lett vezényelve, akik a későbbiekben tüzér sifjárőrök kiképzésére voltak hivatva.⁹¹ A honvéd kiegészítő kerületenként létrehozott kerületi tisztet iskolák eredeti célja gyalogsági főhadnagyok egységes továbbképzése volt. Ezek működését a budapesti és zágrábi kivételével 1913. július 15-től 2 évre felfüggesztették. 1914 folyamán viszont már a tüzérségtől is tervezték behívni oda tiszteteket.⁹²

⁸⁴ *Kurucz Károly*: A tüzérséghez törekvő akadémikusok kiképzése s a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémián. MKK 1913. 12. szám, 1145—1148. o.

⁸⁵ *Backó*: i. m.: 943—944. o.; *Berkó*: i. m.: 154. o.

⁸⁶ HL Hfp. Tűf. 1913 kt. 192.; 1914 tf. 149.

⁸⁷ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 330., 356.; 1914 tf. 216.

⁸⁸ *Eimannsberger Lajos*: Az osztrák-magyar tüzérség a világháborúban. MKK 1921 10. szám, 575—590. o.

⁸⁹ HL Hfp. 1914 eln. 2658., 2677.

⁹⁰ HL Hfp. 1914 eln. 2377.

⁹¹ HL Hfp. Tűf. 1914 tf. 4., 224.

⁹² HL Hfp. 1912 eln. 2267.; 1914 eln. 2308., Tűf. 1913 tf. 353.

A *legénységi utánpótlás* kérdéskörének vizsgálatánál az 1912-es véd- és honvédségi törvény rendelkezéseiből kell kiindulnunk. Ezek értelmében a honvédség kiegészítése 4 forrásból történhetett: újonccáállítás; közös hadseregbeli tartalékosok és póttartalékosok, valamint önként jelentkező havidíjasok és legénység áthelyezése; katonai nevelő- és képző intézetek elvégzése után tiszteknek, vagy tisztjelölteknek felavatott egyének állományba vétele, és végül önkéntesek belépése által. Az újonckontingens a törvények érvényességének első évére 17 500, második évére 21 500, harmadik évétől az azt követő 9 esztendőre 25 000 főt tett ki. Ebbe a számba az egyévi önkéntesek nem számítottak bele. A tényleges szolgálatra kötelezett legénység közül azokat, akik az újoncok bevonulása után a költségvetésben megállapított békelelétszám felett voltak, „szabadságot” kellett. Az újoncszükséglet fedezése után fennmaradókat a póttartalékba helyezték. Ennek megfelelően a honvédség 3 állománycsoporttal rendelkezett: tényleges állomány, tartalék és póttartalék. Az általános védkötelezettség 21-től 32 éves korig tartott, a népfelkelő kötelezettség 19 és 42 éves kor között állott fenn. A tényleges szolgálati idő 2 év volt, majd 10 év következett a tartalékban. Ez a lovasságnál, valamint a lovagló tüzérségnél 3 és 7 évre módosult. A póttartalékban — amely a honvédség hadiállományának és esetleges háborús veszteségeinek fedezésére szolgált — értelemszerűen 12 évet kellett eltölteni.⁹³

Ez utóbbi állománycsoportba tartoztak a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek papjelöltjei, papjai; az öröklött mezei gazdaságok birtokosai; olyan hadkötelesek, akik egyedül tartották el családjukat, rokonságukat. Természetesen a póttartalékba helyezésre feljogosító okmányokat az illetékes sorozóbizottság előtt fel kellett mutatni.

Az újonccáállítás a minden év március 1. és április 30. között tartott fősorozáson, illetve a szükségletnek megfelelően, utósorozáson történt. E tevékenységet sorozójárásonként egyes sorozóbizottságok végezték, ezek voltak hivatva eldönteni a különböző kedvezmények — egyévi tényleges szolgálat, póttartalékba helyezés, szolgálathalasztás — engedélyezését.

A fősorozáson a 21—23 éves védkötelezetteket, valamint a honvédség újoncjutalékának 5/10-át kitevő önkénteseket sorozták be. Állományba vételük minden év október 1-jén történt, a szolgálat teljesítését is elvileg ettől a naptól kezdték el. A tényleges szolgálat leteltével a tartalékba történő áthelyezést, a közös hadsereg tartalékából (póttartalékból) a honvédségbe történővel egyetemben, december 31-én kellett végrehajtani.

Évente az aratás után úgynevezett ellenőrzési szemléket tartottak a honvédségnél, amelyeken mindazokat a tartósan szabadságot tartalékosokat és póttartalékosokat kötelezték megjelenésre, akik abban az évben semmiféle katonai szolgálatot nem teljesítettek.

Szervezési okokból — mint például a honvéd tüzérség felállítására volt 1913-ban — a hadügyminiszter a honvédelmi tárca fejének kívánságára közös hadseregbeli havidíjasokat és legénységi állományúakat helyezhetett át a honvédséghez, azonban ilyen esetben a kiegyenlítést „pótlegény” állításával kellett végrehajtani.⁹⁴

⁹³Az 1912. évi 30. tc. 12—13.; a 31. tc. 3—5. §-ai.

⁹⁴A 30. tc. 16—17., 29—32., 34., 41., 80. §-ai.

Az 1912. évi 31. törvénycikk rendelkezéseinek megfelelően a magyar állam területe hadkiegészítés és mozgósítás szempontjából 6 honvédkerületre oszlott, amelyek a kiegészítési és nyilvántartási ügyek ellátására, intézésére további ún. kiegészítő kerületekre tagozódtak.⁹⁵ 1913 március elsejétől a honvédkerületek (illetve az oda tartozó honvéd kiegészítő parancsnokságok), valamint a közös hadsereg hadtestjeinek (illetve hadkiegészítő kerületeinek) területe megegyezett. A honvéd kiegészítő kerületek száma a korábbi 28-ról 47-re növekedett, azok mindegyikében egy közös hadseregbeli és egy honvéd kiegészítő parancsnokság működött. Utóbbit valamelyik honvédségi állomáshelyen kellett elhelyezni. Elnevezésükben is az állomás neve szerepelt, pl. „Magyar királyi lévai honvéd kiegészítő parancsnokság.” A kerületek száma a világháború megindulásáig nem változott.⁹⁶ (A hadtestek és a honvédkerületek területei elhelyezkedését az 1. számú ábra 38. o. ismerteti.)

Az osztrák—magyar hadsereg 16 hadtest (összesen 112 kiegészítő kerület) területéről nyerte kiegészítését, a császári királyi Landwehr 9 kerületében pedig 59 kiegészítő parancsnokság létezett.⁹⁷

A honvéd tüzérség 1913 tavaszán történt megalakulása előtt a császári és királyi hadseregtől már kiképzett legénységet kapott, így az átadott katonák pótlására a következő év októberében a közös hadsereg tüzér csapattestei számára a magyarországi kiegészítésű kerületekből több újoncot soroztak be.

Az első honvéd tüzér újoncok 1913. október 15-én vonultak be, számuk ágyús ezredenként 387 (és még 50 póttartalékos), ágyús osztályonként 155 (valamint 20 póttartalékba tartozó) volt. A tüzéralakulatok az egész honvédkerület területéről kapták utánpótlásukat. Ennek ellenére előfordult, hogy valamely csapattestnél kevés, vagy éppenséggel túl sok újonc állt rendelkezésre. Az újonckiképzés 10 hétig, a karácsonyi szünetig tartott; az útegek, valamint a csapatiskolák (pl. úteg- és osztály- altisztképző, hajtóiskolák) rendszeres foglalkozásai csak január elején kezdődtek.⁹⁸

1914 tavaszán a honvéd tüzérezredek azévi újoncjutalékát a következőképpen határozta meg egy miniszteri rendelet: az 1., 4., 5., 6., 7. ezredek mindegyikéhez 224, a 2. és 3. ezredekhez egyenként 168, a 8. ezredhez 280, a lovas tüzérosztályhoz pedig 248 főt kellett behívni, ezen kívül ágyús ezredenként 60 póttartalékost. A póttartalékosok és tartalékállományúak nyilvántartását az alakulatok pótkereténél végezték.⁹⁹

A tüzéralakulatok kiképzése

Az 1912-es védtörvény a kiképzéssel kapcsolatosan is részletes útmutatást ad. Így előírja többek között, hogy a honvédség póttartalékába tartozó személyek békében 10 hétig tartó alapkiképzésben részesüljenek, valamint azt is, a tartalékállományúakkal egyetemben szolgálati kötelezettségük ideje alatt fegyvergyakorlatokra kötelezhetők. A tartalékosokat legfeljebb 4 alkalommal ösz-

⁹⁵ A 31. tc. 11. §-a.

⁹⁶ Szervi határozványok a magyar királyi honvéd kerületi parancsnokságok számára. Bp., 1913. 3. o.; Berkó: i. m.: 57., 130. o.

⁹⁷ Nagy – Pisztrai: i. m.: 198. o.

⁹⁸ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 519., 748., 829.; Berkó: i. m.: 98., 126–127. o.

⁹⁹ HL Hfp. 1914 fp. 3102.

1.sz. ábra

Az osztrák-magyar hadtestek és a honvédkerületek beosztása 1913-14-ben

szesen 14 hét időre, a póttartalékosokat háromszor 4 hétig tartó gyakorlatozásra hívhatták be.¹⁰⁰

A honvédelmi miniszter egy 1913 januárjában kiadott rendeletében a februárban tartandó harcszerű és szemléltető tüzérségi lögyakorlatok végrehajtására ütegenként 180 löszert (180 srapnelt és 60 gránátot) engedélyezett. A muníciót a császári és királyi tüzérszertárakból tervezte vételezni; az összegyűjtött töltényhüvelyeket, gyújtókat a gyakorlatok után a honvéd központi fegyvertárba, Budapestre kellett beszállítani. A lövészetek a közös hadsereg tüzérségi löterein — amelyek használatáért kártérítést kellett fizetnie a honvédségnek — voltak végrehajtandók.¹⁰¹

A tüzérségi felügyelőnek felterjesztett korabeli jelentésekből kiderül, hogy a lögyakorlatokat az előírás szerint megtartották; mégpedig az 1. tábori ágyús ezred február 19—28-ig Örkényben, a 8. ágyús ezred és a 2. ágyús osztály 24. és 28. között valamint az 1. ágyús osztály 17—18-án Hajmáskéren, a 3. és 4. ágyús osztály 24—25-én Bálincón, a 7. valamint 8. ágyús osztály 13—21. között Zágráb mellett lőtt. Megszabták előre, hogy a kiutalt 180 löszert (akkori szóhasználattal lövést) nem kell feltétlenül elhasználni.¹⁰²

Később is jellemző volt a tüzérségi munícióval való takarékoskodás.

Hazai miniszter a nyáron tartandó lövészetekre ütegenként 336 lövést (246 srapnelt és 90 gránátot) engedélyezett. E kiszabattól az újoncképzés után tartott egynapos, decemberi szemléltető lövészetekre — amelyek a békeállomáshoz közel eső lötereken zajlottak le — ütegenként 12 srapnelt kellett félretenni. (1913-ban egyébként a közös tüzérség ütegeinél is ugyanennyi volt a kiutalt löszermennyiség, azonban már akkor kihangsúlyozták: 400-ra lenne szükség.) Az ugyanazon kerület területén elhelyezett császári és királyi tüzérség által használt lötereket jelölte ki a gyakorlat végrehajtására. Az ezredben, vagy nagyobb kötelékben való lövést, ahol lehetett, a közös tüzérség alakulataival együtt, az egyazon állomáshelyen elhelyezett honvéd ágyús osztályoknak egy időben kellett tartaniuk, július második felében.¹⁰³

Az „Áttekintés a magyar királyi honvéd tüzércsapatok lövőgyakorlatairól” elnevezésű táblázat alapján rekonstruálhatjuk, hol és mikor tervezte a hadvezetés a lövészetek végrehajtását. Eszerint az 1. ágyús ezrednek Örkényben július 17. és augusztus 6.; a 8. ágyús ezrednek a bálinci lötéren július 25. és augusztus 16.; az 1. és 2. tábori ágyús osztálynak Hajmáskéren július 16. és 26.; a 3., valamint a 4. ágyús osztályoknak Zurányban július 15. és 22.; az 5. ágyús osztálynak Nagysinken július 30. és augusztus 7.; a 6. osztálynak Bálincón július 20. és augusztus 19.; a 7. és 8. osztálynak pedig július 12. és 26. között Virjén kellett lőnie. A lögyakorlatok üteg-, osztály-, illetve ezredkötelékben folytak. Az adott időben, a felsorolt lötereken a közös tüzérdandárok ezredei is lőttek, a honvédségi alakulatokkal párhuzamosan. Például a 7. tüzérdandár ezredei Bálincón, a 4. dandár alakulatai Örkényben, a 9. dandár egységei Hajmáskéren, az 5. tüzérdandáréi Zurányban, a 13. dandár Virjén, a 12. pedig Nagysinken. Sőt még együttműködésre is sor került közöttük, amikor július utolsó napjaiban az 1., valamint a 2. tábori ágyús osztály, összevontan, a 9. közös tüzérdandárból alakult ágyús ezred 6. ütegét képezte.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Az 1912. évi 30. tc. 48. §. a 31. tc. 8–9. §-ai.

¹⁰¹ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 47.

¹⁰² HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 2–10., 59.; 75., 157.

¹⁰³ HL Hfp. Tűf. tf. 335., 351., 408., 1072., 1074., 1089.

¹⁰⁴ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 453., 544.

A Ludovika Akadémia tüzérhallgatói 1913. július 24. és július 18. között Hajmáskéren, a mödlingi akadémia növendékeivel közösen, fogatolási és lögyakorlatokon vettek részt, amelyek záró lövészetéhez a helybeli 2. honvéd ágyús osztály bocsátotta rendelkezésére az ütegeket és fogatokat.¹⁰⁵

Ide kívánczok egy kiegészítés: a honvédelmi miniszter nyáron a honvédség légénységi állományú tagjainak ún. aratási szabadságot engedélyezett, azonban a tüzérségnél szolgálók a kiképzés folyamatosságát megőrzendő csak „rendkívül méltányos és igazolt esetekben” vehették azt igénybe.¹⁰⁶

Ehhez az is hozzájárult, hogy az új honvéd tüzérségnek kevés idő állt rendelkezésére a lövészetekhez; ami főként abból adódott, hogy a közös lőtereken túl sok üteg lőtt egyszerre, nagy volt a zsúfoltság, sok feladatot kellett a légénységnek rövid idő alatt megoldania. Csak az 1. tábori ágyús ezred volt a kivétel, ez az alakulat betarthatta a kívánatos időbeosztást. A tüzér felügyelő javasolta feletteseinek, hogy a kialakult helyzetben önálló honvédségi tüzér lőterek berendezésével javítsanak. Ezenkívül szóvá tette azt is, legalább 400 löszert utaljanak ki ütegenként gyakorlatozásra.¹⁰⁷ Az 1914. évi löszterjavalmazás mennyisége az előző esztendőhöz képest ütegenként 354 darabra (294 srapel és 60 gránát) növekedett. Ebben az évben a kialakult gyakorlatnak megfelelően a június vége és augusztus közepe közötti időszakban tervezték a lögyakorlatok megtartását, az alábbiak szerint: az 1. és 4. tábori ágyús ezred Várpalotán, a 2. ezred Csukáson, a 3. ezred Rimaszécsen, az 5. ezred Nagysinken, a 6. Gyurgyevácon, a 7. ezred és a Ludovika hallgatói Hajmáskéren, a 8. ezred Csukáson, az 1. lovas tüzérosztály Lippán lőtt volna. A nagyobb kötelékekben történő lövésnél ismételten a császári és királyi tüzérdandár-parancsnokokat jelölték ki gyakorlatvezetőül.¹⁰⁸ 1914 nyarán az egyes tüzér csapattek valószínűleg egészen a mozgósítás elrendeléséig folytatták a lövészetet.

A közös hadsereggel együttesen használt tüzérségi lőterek részbeni tehermentesítésére a várpalotai csapatgyakorlóteret és Csukáson az erre kiszemelt területet 1914 július elsejéig lőtérnek kellett berendezni, erre a célra egyenként 30 000 koronát utalt ki a honvédelmi miniszter.¹⁰⁹

Az előírások szerint a négyszög alakú lőtérnek legalább 8x4 km-es nagyságúnak kellett lennie. A lőtérrel kapcsolatos ügyek intézésére ún. lőtérbizottságot állítottak fel, amelynek egy elnök százados és még két tiszt voltak a tagjai. A lövészetek időpontjáról, az útlezárások helyéről a polgári hatóságokat időben értesíteni kellett, a terület pedig, ahol a lövészet folyt, örökkel volt biztosítandó. A csapatparancsnokoknak előírták, hogy a lögyakorlatok lezajlása után az ott szerzett tapasztalatokról a tüzérdandár-parancsnokságnak jelentést írjanak. A gyakorlat alatt keletkezett károkat (pl. a mezőgazdasági művelésben lévő területeken, erdőkben) megtérítette a honvédség. A tüzérségi lőtérén a különböző harchelyzeteket és ellenséget utánzó, szilárdan rögzített, eldülő és mozgó célok, kötött léggömbök voltak.¹¹⁰

¹⁰⁵ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 544.; *Kurucz*: i. m., MKK 1913 12. szám, 1146. o.

¹⁰⁶ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 566.

¹⁰⁷ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 959., 960.

¹⁰⁸ HL Hfp. 1914 eln. 321., 2375., 4607., 4608.

¹⁰⁹ HL Hfp. 1914 eln. 1948.; Tűf. 1914 tf. 321.

¹¹⁰ Utasítás a magyar királyi honvéd tábori tüzérség lövgyakorlataira. I. füzet. Bp., 1914. 1-13. o.

A lövegnél — amelynek parancsnoka egy irányzó főtüzér volt — a kezelő tüzerek mindegyike meghatározott teendőket végzett. Őket valamennyi kezelési műveletre ki kellett képezni, hogy minden eshetőségre számítva, létszámcsökkenés (értsd háborús körülmények között bekövetkezett sebesülés, elhalálozás) esetén, ha tartalék legénység nem állna rendelkezésre, a megmaradók is ki tudják szolgálni a rendszeresített 5 mintájú ágyút.

A kezelésnél az összes műveletet gyorslépésben — szükség esetén futólépésben — kellett végezni. Tüzelés közben megengedett volt, hogy a kezelők gypotot tegyenek fülükbe. A lövegvezető a lövegállást általában vízszintes helyen választotta ki, a löszeres félkocsi rúdjaival előre, az ágyú mellett kb. 1,5 m-re állott. A löszert a kocsiszekrényből ládástól vették ki, majd később azokat az üres töltényhüvelyekkel megrakva ugyanoda helyezték vissza. A lövegeknél használatos 5 mintájú srapnelek és gránátok időzítése ún. időzítőkulcs, vagy időzítővilla segítségével, a 8 mintájúaké pusztá kézzel történt. A töltésnél ketten működtek közre, közben az irányzó főtüzér végezte az ágyú irányzását. Ez kétféleképpen történhetett: *közvetlen irányzás* esetén — amit akkor alkalmaztak, ha a cél a tüzelőállásból látható volt — az ún. irányzóvonalak (a célgömb és a lövegirányzék nézőkéje által alkotott egyenesek) célpontra történő irányzásával adták meg az oldal- és a magassági irányt. *Közvetett, vagy megosztott irányzásról* akkor volt szó, ha a célt az irányzó nem látta. Ilyenkor az oldal- és a magassági irányt külön-külön, — megosztva — kellett beállítani. A lövés az elsütőszinór megrántásával ment végbe, a zár nyitása után kivetődött üres hüvelyt pedig az egyik tüzér a löszeresládába rejtette. A kezelők a töltőfogásokat vezényszavakra végezték, a „tüzet szüntess” jeleként füttyszó hangzott el.¹¹¹

A nyári lögyakorlatok és a *csapat-, vagy őszi fegyvergyakorlatok* között nem telt el sok idő. A honvéd tűzeralakulatok 1913-ban már a honvéd gyaloghadosztályok kötelékében vettek részt a fegyvergyakorlatokon, amelyeknek időtartama, első ízben, a korábbi 5 hétről 4 hétre csökkent. A gyakorlatozást a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt a közös hadsereg alakulataival egyidőben befejezték csapataink.¹¹²

A honvédséghez a gyakorlatok idejére a császári és királyi hadseregtől osztottak be műszaki, vonat, egészségügyi és ételmezési osztagokat, intézeteket.¹¹³ Ütegenként 4 darab négyfogatú löszerkocsit és 1 hatfogatú eszközkocsit utalt ki a honvédelmi miniszter. A hivatalosan augusztus közepétől szeptember első feléig tartó időszakban az egyes gyaloghadosztályokkal és lovascapatokkal, valamint a hadrendileg azokhoz beosztott közös tűzérezzredekkel együtt hajtottak végre meghatározott feladatokat, hadmozdulatokat az alábbiak szerint: az 1. honvéd tábori ágyús ezred és a 2. tábori ágyús osztály a 40. honvéd gyaloghadosztály dandáraival, valamint a császári és királyi 13. huszárezreddel együttesen Endréd, Szöllős, Györök, Kárád térségében; a 8. honvéd ágyús ezred és a 6. ágyús osztály a 20. gyaloghadosztállyal, valamint a 4. honvéd huszárezred 2. osztályának törzsével Rakamaz, Nagyfalú, Pócspetri, Kállósemjén közelében; az 1. honvéd ágyús osztály a 41. honvéd gyaloghadosztály alakulataival, a császári és királyi 12. ágyús ezreddel, ezenkívül a 4. honvéd huszár-

¹¹¹ Tüzérismeretek. 5 mintájú 8 cm tábori ágyú. Bp., 1913. 46–47., 52., 58–60., 63., 66., 84. o.; Coffin de Depaix Géza: Tüzérségi zsebkönyv a tábori és hegyi tüzérségről. Bp., 1911. 148. o. Szabó Arthur: A korszerű tüzérség. Győr, 1927. 25–26. o.

¹¹² HL Hfp. 1913. eln. 2735., 2955., Tűf. 1913. tf. 714., 753.

¹¹³ Berkó: I. m.: 58. o.; HL Hfp. 1913. eln. 1041., fp. 5645.

ezred törzsével Veszprém, Várpalota, Zirc körzetében; a 3. ágyús osztály a 39. honvéd gyaloghadosztály csapataival, a közös 15. huszárezreddel és az osztrák—magyar 18. tábori ágyús ezreddel közösen Kassa, Gálszécs, Varannó mellett; a 4. honvéd ágyús osztály a 37. honvéd gyaloghadosztállyal, a császári és királyi 5. huszárezreddel, valamint a 13. közös ágyús ezreddel Pápa, Városlód közelében; az 5. tábori ágyús osztály a 38. honvéd gyaloghadosztály, a császári és királyi 2. huszárezred és a 34. közös tábori ágyús ezred alakulataival az Ivánfalva, Szentágota, Lepes, Morgonda, Vesződ által határolt területen; a 7. honvéd ágyús osztály a 42. honvéd gyaloghadosztály csapataival, a 10. honvéd huszárezred 1. osztályának törzsével, valamint a császári és királyi 89. tábori ágyús ezreddel Daruvár, Okolica térségében, a 8. ágyús osztály pedig a 23. honvéd gyaloghadosztállyal, a 4. honvéd huszárezred 1. osztályának törzsével és a közös hadsereg 20. tábori ágyús ezredével gyakorlatozott Bálinc, Székás, Lugos közelében.¹¹⁴

Szeptember első napjaiban zajlottak az ún. zárógyakorlatok, így például a 37. és 41. gyaloghadosztályokból alakított kombinált hadosztályé, amelyen az 1. és 4. honvéd tábori ágyús osztályok összevontan, mint „kombinált 1. számú honvéd tábori ágyús osztály” vettek részt. Ugyanakkor pedig az 5. honvéd ágyús osztály egyik hadiállományú útege a császári és királyi 12. hadtest kétnapos támadó gyakorlatán tevékenykedett. A tüzér- és gyalogcsapatok együttműködésének megszilárdítására nagy hangsúlyt helyezett a honvéd felső vezetés. ezekre a gyakorlatokra minden hadosztály tüzérsége 100 gránátot és 200 srappelt kapott.¹¹⁵

A tüzérség alakulatai egyébként állomáshelyeikről menetet végrehajtva jutottak el a gyakorlatok körzetébe. Az előjáró parancsnokoknak szeptemberben a fegyvergyakorlatokról ún. zárjelentést kellett készíteniük.

1914-ből szintén maradtak fenn tervezetek az őszi gyakorlatokkal kapcsolatosan. Az előző évihez hasonlóan ezeket is 28 napra tervezték, az 1—6. tábori ágyús ezredet az I—VI. honvédkerület gyaloghadosztályaihoz, a 7.-et a 41., a 8.-at a 20. gyaloghadosztályhoz, az 1. lovas tüzérosztályt az 5. honvéd lovas-hadosztály kötelékébe kívánta beosztani a honvédelmi minisztérium. A honvéd gyaloghadosztályok tüzérségének megerősítésére ismételten szerepeltek a tervezetben közös tüzérezredek. A dokumentum szerzői felhívják a figyelmet a gyalogsággal való közös gyakorlás fontosságára, amely célra 81 gránát és 219 srappel kiutalását helyezték kilátásba.¹¹⁶

Hazai honvédelmi miniszter a tüzérség állományából a honvédség másik két fegyverneméhez is tervezett beosztani tiszteket a fennállás második évében — a gyalogság és a lovasság harcmodjának megismerése céljából, ezen kívül pedig a közös hadsereg árkász csapataihoz is a nagyobb tábori erődítési — illetve várharc-gyakorlatok tartamára.¹¹⁷

A tüzérségi felügyelő, illetve a honvéd főparancsnok élt a szabályzatokban lefektetett szemlejogával. Kárász tábornok már a kezdet kezdetén, 1913 februárjában megtekintette a csapatok lögyakorlatait. A nyári lövészetek és a csapatgyakorlatok tartama alatt is tett szemleutazásokat, amikor is a gyaloghadosztályokhoz és a közös egységekhez beosztott honvéd tüzérezeket nézte meg.

¹¹⁴ HL Hf.p. 1913 eln. 1354., 2548.

¹¹⁵ HL Hf.p. 1913 eln. 2753., fp. 5645., Tűf. 1913 tf. 544., 680.

¹¹⁶ HL Hf.p. 1914 eln. 3003.

¹¹⁷ HL Hf.p. 1914 eln. 2940.

A felsoroltakon kívül főként az alakulatok elhelyezési körülményeiről, a legénység anyagi ellátottságáról, a kiképzés folyamatosságáról, a löveganyag és a lóállomány állapotának minéműségéről győződött meg személyesen májusban, júniusban, illetve decemberben.¹¹⁸ 1914-ben már az új ezredek és a lovas tüzérosztály felett tartott szemléket, ezzel párhuzamosan a honvéd főparancsnok az év első hónapjától folyamatosan szemlélte a tüzér csapattesteket.¹¹⁹

A közös hadsereg helyőrségi menet- és harcgyakorlatain is részt vettek honvéd tüzéregységek, többek között 1914 januárjában az 1. tábori ágyús ezred 1 hadiállományú ütege a IV. hadtestnél.¹²⁰

Ugyanabban a hónapban a tüzérfelügyelő intézkedésére, a csapattesteknél az ezredek, illetve a törzsek parancsnokainak vezetésével ún. alkalmazó megbeszéléseket kellett tartani, melynek lényege az volt, hogy a résztvevők elméletben tárgyalták meg a tüzérezred alkalmazási, irányítási problémáit menetben, illetve harcban. E megbeszéléseken a tényleges tiszteken kívül a próbaszolgálatra oda beosztottak is jelen voltak.¹²¹

A honvéd tüzérséghez 1913 április, május hónapban az összes tartalékos tisztet, valamint a tartalékos legénységi állományt is 28 napos fegyvergyakorlatra hívták be, ennek következtében az őszi csapatgyakorlatokon e tisztek már nem voltak jelen. Augusztusban csak annyi tartalékos, illetve póttartalékos hajtó- és kezelőtüzér kapott behívót, ahány ember elegendő volt az eszköz- és lőszereszközök fogatolásához, majd a gyakorlatozás letelte után azonnal szabadságolták őket. Érdekes, hogy a tényleges állomány menetben tette meg az utat a kijelölt körletekbe, ugyanakkor a nem ténylegesek vasúton utazhattak.¹²²

Az 1914-es esztendőben az 1 évvel korábban sorozáson részt vett kiképzetlen póttartalékosoknak április 15-től tízhetes kiképzésre kellett bevonulniuk, amit a pótkereteknél vagy a lőszertelep-kereteknél kaptak meg.¹²³

Az év hátralevő részében a tartalékos tiszteket és legénységet a tavaszi ütegkiképzés (IV. 15— VI. 15. között), valamint a nyári lő- és az őszi fegyvergyakorlatok idejére tervezte a miniszter beszólítani.¹²⁴

Az eddig elmondottakból is kitűnik, hogy a honvédség „új fegyvernemének” állományába tartozó katonák mielőbbi és eredményes kiképzése mily nagy jelentőséggel bírt — amit természetesen a hadvezetés is szorgalmazott — és ami 1914 nyaráig többé-kevésbé meg is valósult.

¹¹⁸ HL Hfp. Tűf. 1913 tf. 475., 497., 680., 960., 1106., kt. 529.

¹¹⁹ HL Hfp. 1914 elr. 15., 35., 40., Tűf. 1914 tf. 206., 274., 286.

¹²⁰ ILL Hfp. Tűf. 1913 tf. 1153., 1914 tf. 18.

¹²¹ HL Hfp. Tűf. 1914 tf. 9.

¹²² HL Hfp. 1913 eln. 1041., Tűf. 1913 408., 595., 599., 726.

¹²³ HL Hfp. Tűf. 1914 tf. 110.

¹²⁴ HL Hfp. 1914 eln. 1121., 1272., 2394.

Tibor Balla

THE ROYAL HUNGARIAN HONVÉD ARTILLERY, 1912—1914

Summary

The Royal Hungarian Honvéd Army, having existed between 1868 and 1918, had an own artillery service only from 1913. This study follows the history of the Honvéd artillery with attention from March 1913 to August 1914 with special attention to the events preceding to the composition of the service, the process of organization and to the changes in the organizational system; treats the development of the effective force, the questions of training concerning the officers and the rank and file either; the organization of the reserves — always in comparison with the parallel service of the Army of the Austro-Hungarian Monarchy and with those of other European armies.

Tibor Balla

L'ARTILLERIE ROYALE HONGROISE DE HONVEDS, 1912—1914

Résumé

Le Honved royal hongrois (l'armée nationale hongroise), existant entre 1868 et 1918 ne disposait d'artillerie qu'à partir de 1913. L'essai suit l'histoire de l'artillerie de honveds à partir du mois de mars 1913 jusqu'au mois d'août 1914. L'auteur présente brièvement les antécédents de la formation de cette catégorie d'arme, le déroulement de l'organisation, les changements de l'organisme; il s'occupe également des effectifs, il esquisse le système de formation et de recrutement de officiers des troupiers; et là où cela est possible, l'auteur compare cette artillerie à celle de l'armée de la Monarchie Austro-Hongroise et d'autres pays européens.

Tibor Balla

DIE KÖNIGLICH-UNGARISCHE HONVÉD-ARTILLERIE 1912—1914

Resumee

Die Königlich-Ungarische Honvédarmee, die zwischen 1868 und 1918 bestand, verfügte erst ab 1913 über eine Artillerie.

Im vorliegenden Aufsatz wird die Geschichte der Honvéd-Artillerie vom März 1913 bis zum August 1914 verfolgt. Der Autor behandelt kurz die Vorgeschichte der Aufstellung dieser Waffengattung, die Abwicklung der organisatorischen Arbeit und die Veränderungen der Organisation. Er geht auf die Standesveränderungen ein; skizziert das Ausbildungs- und Nachschubsystem des Offizierkorps und der Mannschaft und vergleicht — wenn möglich — die ungarische Artillerie mit der von anderen europäischen Staaten.

Тибор Балла

ВЕНГЕРСКАЯ КОРОЛЕВСКАЯ ГОНВЕДСКАЯ АРТИЛЛЕРИЯ В 1912—1914 ГГ.

Резюме

Венгерская королевская гонведская армия, существовавшая в период 1868—1918 гг., имела артиллерию всоголишьначная с 1913 года.

Автор статьи прослеживает историю гонведской артиллерии, начиная с марта 1913 года до августа 1914 года. Исследователь коротко описывает предпосылки формирования этого рода войск, проведение организационных работ, организационно-штатные изменения в армии. Автор останавливается на анализе складывания соотношений численных составов, характеризует систему боевой подготовки офицеров и рядового состава и пополнения их. Там, где это возможно, автор сопоставляет гонведскую артиллерию с артиллерией армии Австро—Венгерской Монархии и армий других европейских государств.